

Jaana Lipponen

Mannerheimin Lastensuojeluliiton
Kylämummi ja -vaaritoiminnan merkitys

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma

Huhtikuu 2012

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkelin University of Applied Sciences	Opinnäytetyön päivämäärä 10.4.2012	
Tekijä Jaana Lipponen	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Sosiaalian koulutusohjelma, sosionomi (AMK)	
Nimeke Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kylämummi ja -vaaritoiminnan merkitys		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kylämummi ja -vaaritoiminnan merkitystä. Opinnäytetyössä selvitettiin, millaisia motiiveja seniori-ikäisillä on kolmannen iän vaiheessa (ja sen jälkeen) lähteä mukaan vapaaehtoistyöhön, miten vapaaehtoistyö määritellään, mitä seniorit saavat vapaaehtoistoiminnasta sekä millaisen merkityksen toiminnassa mukana olevat vapaaehtoiset kylämummit sekä päiväkodin lapset antavat toiminnalle. Näiden lisäksi tarkoituksena oli peilata haastateltavien kokemuksia Kylämummi ja -vaaritoiminnasta kyseisen toiminnan yleisiin tavoitteisiin. Tavoitteena oli selvittää miten toiminnan tavoitteet toteutuvat käytännössä.</p> <p>Kylämummi ja -vaaritoiminta on sukupolvia rikastuttavaa toimintaa. Toiminnassa yhdistyvät vapaaehtoisuus, yhteisöllisyys, lapsen kanssa koettu ilo, vastavuoroisuus sekä oman perheen ulkopuolelle laajentuva isovanhemmuus. Opinnäytetyön kohde on MLL:n Järvi-Suomen piirin Kylämummi ja -vaaritoiminta Mikkeliissä. Toiminnassa ei ole mukana yhtään kylävaaria, joten tarkastelunäkökulma on kylämummeihin painottuvaa.</p> <p>Opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimusaineisto kerättiin teemaahaastatteluilla, jotka tehtiin ryhmähaastatteluina. Niihin osallistui yhteensä viisi kylämummiä ja 16 päiväkodin lasta kuudesta eri päiväkodista. Lapset piirsivät myös kuvan Kylämummi ja -vaaritoiminnan herättämistä mielikuvista.</p> <p>Opinnäytetyössä selvisi, että MLL:n Kylämummi ja -vaaritoiminnan yleiset tavoitteet toteutuvat erittäin hyvin, vaikka toiminnassa mukana olevat kylämummit saattavatkin itse suhtautua hieman vaatimattomasti tavoitteiden toteutumiseen. Haastateltavien määritelmät vapaaehtoistyölle, motiivit lähteä vapaaehtoistyöhön sekä monimuotoisen isovanhemmuuden kokeminen ovat samalla hyvin henkilökohtaisia kokemuksia, mutta toisaalta on kyse myös tutkituista ja olemassa olevista ilmiöistä. Opinnäytetyön tutkimustulokset osoittivat, että Kylämummi ja -vaaritoiminnasta on paljon iloa, hyötyä ja merkitystä monille toiminnan osapuolille, mutta ennen kaikkea toiminnan päähenkilöille eli kylämummeille ja päiväkodin lapsille. Opinnäytetyö on hyödyllinen materiaali kaikille Kylämummi ja -vaaritoiminnasta kiinnostuneille.</p>		
Asiasanat (avainsanat) Vapaaehtoistyö, kolmas ikä, kansalaistoiminta, sukupolvityö, monimuotoinen isovanhemmuus, Kylämummi ja -vaaritoiminta, Mannerheimin Lastensuojeluliitto		
Sivumäärä 52+6	Kieli suomi	URN
Huomautus (huomautukset liitteistä) LIITE 1. Tutkimuslupa päivähoiton esimieheltä LIITE 2. Lupalappu kylämummeille LIITE 3. Lupalappu vanhemmille LIITE 4. Teemaahaastattelurunko LIITE 5. Lasten piirustuksia LIITE 6. Sukupolvet lapsuuden tukena - monimuotoinen isovanhemmuus (MLL)		
Ohjaavan opettajan nimi Kati Vapalahti	Opinnäytetyön toimeksiantaja	

DESCRIPTION

 MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences	Date of the bachelor's thesis 10.4.2012	
Author Jaana Lipponen	Degree programme and option The Degree Program in Social Services, Bachelor of social services	
Name of the bachelor's thesis The meaning of the communal grandparenting activity, coordinated by the Mannerheim League for Child Welfare.		
Abstract <p>The purpose of the thesis was to clarify the meaning of communal grandparenting activity, coordinated by the Mannerheim League for Child Welfare. The aim was to find out what kind of motives senior citizen have during their third age to participate voluntary work, how volunteering is defined, what senior citizen get from voluntary work and what kind of meanings communal grandparents and the children from day-care centres give to the activity. In addition, the aim was to compare the experiences and the meanings that communal grandparents and the children give to the activity, to the general goals of the communal grandparenting activity. The aim was to learn more about how the goals of the activity actually come true.</p> <p>Communal grandparenting is activity that enriches generations. There are many things combining in the activity, such as voluntary, community, reciprocity, shared joy with children and grandparenting outside home. The thesis was accomplished in the area of Lake Finland's Mannerheim League for Child welfare, the local association of Mikkeli. There aren't any communal grandfathers in Mikkeli's activity so the point of view of this study is focused more to communal grandmothers' experiences.</p> <p>The study is a qualitative research. Research material was gathered using a theme interview. The interviews were carried out as group interview. For the thesis, five communal grandmothers and sixteen children from six different day-care centres were interviewed. The children also drew a picture about their experiences from the activity.</p> <p>The study showed that the general goals of the communal grandparenting activity come true remarkably well even though the communal grandmothers seemed to react a kind of moderately talking about their share of the activity. The definition of voluntary, the motives participate voluntary work and the diversity in grandparent experiences are personal experiences. However these are existing phenomenons that have a great deal of research information behind them. The results show that communal grandparenting activity offers plenty joy, benefits and meanings to the main characters of the activity. The thesis is useful material for everyone interested in communal grandparenting.</p>		
Subject headings, (keywords) Voluntary work, third age, civic activities, cross generation work, diverse grandparenting, communal grandparenting activity, The Mannerheim League for Child Welfare		
Pages 52+6	Language Finnish	URN
Remarks, notes on appendices Appendice 1. Research permit from daycare manager Appendice 2. Research permit for communal grandmothers Appendice 3. Research permit for parents Appendice 4. Theme interview frame Appendice 5. Children's drawings Appendice 6. Generations supporting childhood – diverse grandparenting		
Tutor Kati Vapalahti	Bachelor's thesis assigned by	

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	1
2 KOLMAS IKÄ JA SEN HYÖDYNTÄMINEN	4
3 KANSALAISTOIMINTA	5
3.1 Sosiaalinen pääoma, osallisuus ja yhteisöllisyys	6
3.2 Kolmas ja neljäs sektori	7
4 VAPAAEHTOISTYÖ JA SEN MERKITYS	8
4.1 Motiivit vapaaehtoistyöhön osallistumiseen	9
4.2 Seniorit vapaaehtoistoiminnassa	11
4.3 Vapaaehtoistyön haasteet	11
5 SUKUPOLVITYÖ	13
5.1 Ylisukupolvisuuden toteutuminen käytännössä.....	14
5.2 Monimuotoinen isovanhemmuus	15
5.3 Isovanhemmuuden muotokuva ja isovanhempien rooleja	16
5.4 Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kylämummi ja -vaaritoiminta.....	19
6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TOTEUTUS	21
6.1 Tavoite ja tutkimuskysymykset.....	21
6.2 Tutkimustapa.....	21
6.3 Aineiston hankinta	22
6.4 Aineiston käsittely ja analysointi	25
6.5 Luotettavuus ja eettisyys	26
7 TUTKIMUSTULOKSET.....	27
7.1 Vapaaehtoistyö haastateltavien mielestä.....	27
7.2 Kylämummien motiivit lähteä mukaan vapaaehtoistyöhön.....	28
7.3 Kylämummitoiminnan hyödyt ja merkitykset kylämummeille	29
7.4 Kylämummitoiminta kylämummien ja päiväkodin lasten kertomana	32
7.5 MLL:n tavoitteiden toteutuminen	34
7.6 Kylämummin ja kylävaarin lupaus	35
7.7 Monimuotoisen isovanhemmuuden roolien toteutuminen.....	37
8 POHDINTA	43
LÄHTEET	48

LIITTEET

LIITE 1. Tutkimuslupa päivähoiton esimieheltä

LIITE 2. Lupalappu kylämuumeille

LIITE 3. Lupalappu vanhemmille

LIITE 4. Teemahaastattelurunko

LIITE 5. Lasten piirustuksia

LIITE 6. Sukupolvet lapsuuden tukena - monimuotoinen isovanhemmuus (MLL)

1 JOHDANTO

Kylämummi ja -vaaritoiminta opinnäytetyön aiheena on monelta kannalta ajankohtainen. Vuosi 2011 nimettiin vapaaehtoistyön juhluvuodeksi. Samana vuonna julistettiin myös kymmenettä vuotta Yhdistyneiden kansakuntien julistamasta kansainvälisestä vapaaehtoistoiminnan vuodesta 2001. "European Year of Voluntary Activities Promoting Active Citizenship 2011" -teemavuoden tavoitteena oli saada lisää näkyvyyttä vapaaehtoistyölle, osoittaa vapaaehtoistoiminnan olevan yksi aktiivisen kansalaisuuden ja demokratian keskeisistä ulottuvuuksista sekä pyrkiä luomaan sellaiset olosuhteet, jotka parantavat kansalaisten osallistumista vapaaehtoistoimintaan. (Summaries of EU legislation 2010.)

Vuosi 2012 on aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden eurooppalainen teemavuosi. Suomessa teemavuoden tavoitteena on luoda, edistää ja lisätä ymmärrystä ja tietoutta aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen yhteistyön tärkeydestä ihmisten osallisuuden ja hyvinvoinnin kehittymiselle ja säilymiselle koko elinkaaren kuluessa. Erilaisten hankkeiden kautta on tarkoituksena levittää kouluille, työpaikoille ja kansalaisjärjestöille tietoa kuhunkin sukupolven kuuluvista erilaisista ryhmistä ja näiden toimintakulttuureista. Teemavuoden tiedotteen mukaan tavoitteen edistämiseksi kuluvan vuoden aikana on tarkoitus pohtia ja keskustella työurien tukemiseen liittyvistä asioista, elinikäisestä oppimisesta, aktiiviseen ikääntymiseen liittyvistä kysymyksistä sekä sukupolvien välisestä solidaarisuudesta, sen ilmentymisestä ja kehittämistarpeista eri elämäntilanteilla. (Työterveyslaitos 2012.)

Kolmas ikä tarkoittaa työiän ja varsinaisen vanhuuden välissä olevaa elämäntilannetta. Kolmannen iän käsite on ajankohtainen juuri nyt kun sodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat ovat jääneet tai jäämässä eläkkeelle. Suurten ikäluokkien sukupolvea on totuttu pitämään yhteiskunnallisena sukupolvena, jonka suuri koko ja elämäntavat ovat poikenneet aiemmista sukupolvista. (Haarni 2010, 14.) Oletetaan siis, että suurten ikäluokkien sukupolvi muokkaa myös tyypillisen eläkeiän mielikuvaa ja käytäntöjä vapaampaan ja monipuolisempaan suuntaan (Karisto 2005, 51–52).

Viime vuosikymmeninä isovanhempien rooli on jälleen korostunut. Vuonna 2003 perustettiin isovanhempien yhdistys ja isovanhempienpäivää on vietetty lokakuun

kolmantena lauantaina vuodesta 1985 lähtien (Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto ry 2012). Vetreät, nuorekkaat ja hyväkuntoiset isovanhemmat ovat entistä enemmän apuna nuoremman sukupolven arjessa ja erityisesti lasten hoidossa (Airila ym. 2007, 17). Tällainen ylisukupolvinen työ on merkittävää ja hyödyttävää kaikkien osapuolten kannalta. Pyyteetön järjestöjen kautta tapahtuva vapaaehtoistyö sekä epävirallinen läheisten auttaminen ovat mittaamattoman tärkeitä, koska ne täydentävät hyvinvointivaltion peruspalveluita.

Opinnäytetyössä annetaan puheenvuoro Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kylämummi ja -vaaritoiminnan vapaaehtoisille mummeille sekä toiminnassa mukana olleille päiväkodin lapsille. Kylämummi ja -vaaritoiminnassa on kyse vapaaehtoisesta, sukupolvia rikastuttavasta toiminnasta, lapsen kanssa koetusta ilosta ja vastavuoroisuudesta, yhteisöllisyydestä ja oman perheen ulkopuolelle laajentuvasta isovanhemmudesta (Lapsi ja isovanhemmat 2008, 42).

Opinnäytetyön tavoitteena on ottaa selvää millaisia motiiveja seniori-ikäisillä on kolmannen iän vaiheessa (ja sen jälkeen) lähteä mukaan kansalaistoimintaan, eli tässä tapauksessa Kylämummi ja kylävaari -vapaaehtoistoimintaan. Tarkoituksena on selvittää miten vapaaehtoistyö määritellään ja mitä seniorit saavat itselleen vapaaehtoistoiminnasta. Opinnäytetyössä otetaan selvää millaisen merkityksen toiminnassa mukana olevat vapaaehtoiset kylämummit sekä päiväkodin lapset antavat toiminnalle. Lopuksi haastateltavien kokemuksia ja merkityksiä Kylämummi ja -vaaritoiminnasta peilataan kyseisen toiminnan yleisiin tavoitteisiin.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisin eli laadullisin menetelmin. Tutkimusaineisto kerättiin teemaahaastatteluilla, jotka tehtiin ryhmähaastatteluina. Haastatteluihin osallistui tällä hetkellä toiminnassa mukana olevia kylämummeja, koska Mikkelin Kylämummi ja -vaaritoiminnassa ei ole mukana yhtään vaaria. Lasten näkökulmaa opinnäytetyöhön saatiin haastatteleamalla jokaisesta toiminnassa mukana olevasta päiväkodista muutamia lapsia. Lisäksi lasten haastattelussa lapsia pyydettiin piirtämään kuva Kylämummi ja -vaaritoiminnan herättämistä mielikuvista.

Opinnäytetyössä on tarkoituksena nostaa esille ajankohtaisia puheenaiheena olevia asioita. Mikkelin Kylämummi ja -vaaritoiminnan osalta on tarjolla uutta tietoa, koska ainakaan tämän hetkisten kylämummien ja päiväkodin lasten kokemuksia ei ole esitel-

ty virallisesti. Toivon, että opinnäytetyön materiaalia voisi hyödyntää esimerkiksi uusien kylämummien ja vaarien rekrytointiin. Toisaalta opinnäytetyön materiaali on arvokasta sellaisenaan, koska nyt molempien osapuolten, eli lasten ja mummien kokemukset tulevat puolueettomasti ja aidolla tavalla esille.

Suoritan sosionomiopinnoissani lastentarhanopettajan pätevyyden, joten opinnäytetyön aiheen tulee liittyä varhaiskasvatukseen ja/tai sosiaalipedagogiikkaan. Idea opinnäytetyöhön syntyi sattumalta lehtijutun perusteella, jossa haastateltiin päiväkodissa vapaaehtoistyötä tekevää kylämummiä. Samalla löytyi luonteva yhteys itseäni kiinnostavista aiheista: vapaaehtoistyö, lapset ja aktiiviset eläkeikäiset. Kaikki seikat yhdistyvät Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kylämummi ja -vaaritoiminnassa. Opinnäytetyön aihe koskettaa läheisesti itseäni, koska teen itsekin vapaaehtoistyötä. Lisäksi kansalaistoimintaan painottuvassa aiheessa pystyn hyödyntämään aiempia, kesken jääneitä yhteisöpedagogiopintojani.

2 KOLMAS IKÄ JA SEN HYÖDYNTÄMINEN

Yleinen ja ajankohtainen pohdinta tutkimuksissa on se, että käsitys iästä on muuttumassa. Ei voida enää täysin nojata aiemmin tehtyihin vanhenemista koskeviin tutkimuksiin, koska nykyhetki on erilainen. Hyvinvointiyhteiskunnan kasvatit, eli suurten ikäluokkien edustajat ovat aiempia sukupolvia keskimääräisesti terveempiä, koulutettumia sekä harrastuksiltaan aktiivisempia. Siksi eläkeikäkin halutaan jatkaa yhteiskunnallisina vaikuttajina ja tekemään työtä toisten hyväksi. Oman elämän merkityksellisen sisällön hakeminen on se asia, joka pitää liikkeellä. Kolmas ikä on elämänvaiheena monista eri syistä aktiivisempi kuin aiemmilla sukupolvilla. (Levonen 2001, 218.)

Kolmas ikä tarkoittaa elämänvaihetta, joka edeltää varsinaista vanhuutta. Kolmatta elämänvaihetta elävät noin 55–75-vuotiaat. Väitetään, että käsite kolmas ikä on syntynyt ahdistuksesta, jota suuret ikäluokat ovat tunteneet ikääntymistä kohtaan. Aikaisemmin on puhuttu luontevasti lapsuudesta, nuoruudesta, aikuisuudesta, keski-ikästä ja vanhuudesta, mutta harppaus keski-ikästä vanhuuteen on tuntunut liian suurelta askeleelta elämänsä aikana. (Ijäs 2006, 14, 82.) Suomi & Hakosen (2008, 197) mukaan Karisto (2002) toteaa, että kolmas ikä ansaitsee oman paikkansa vanhenemisen tutkimisen kohteena, koska kyseessä on kuitenkin lapsuutta pidempi elämänvaihe. Nykyisin niin sanotun neljännen iän eli varsinaisen vanhuuden pituus lyhenee ja kolmannen iän vaihe pidentyy.

Kronologinen ikä eli kalenteri-ikä ei välttämättä kerro millaisia kokemuksia samanikäiset ihmiset jakavat keskenään, eikä myöskään voida todeta missä iässä varsinainen vanhuus alkaa. Ikää voidaan määritellä myös esimerkiksi biologisen, fysiologisen, psykologisen, sosiaalisen tai subjektiivisen määritelmän kautta. (Rantamaa 2001, 49–51.) Työelämässä puhutaan ikääntyvistä (45+) ja ikääntyneistä (55+) työntekijöistä. Tällaiset ilmaisu- ja leimaukset ovat hieman negatiivisesti leimavia. Ijäs (2006, 76–77) mukaan nimityksillä seniori tai aktiiviseniä on ajateltu olevan enemmän arvostavaa kaikkia. Työpaikoilla tarvitaan kaikenikäisiä työntekijöitä. Joillakin aloilla, kuten esimerkiksi opetustyössä, terveydenhuollossa tai esimiestehtävissä ikärakenteen painottumisesta senioreihin on etua. (Ilmarinen 1998, 35.) Helander ehdottaa, että kolmatta ikää elävästä käytettäisiin termiä seniorikansalainen ja neljättä ikää elävästä termiä vanhus. Siten yleister-

minä olisivat ikäihmiset ja alaryhminä seniorit ja vanhukset. (Helander 2006, 20.) Käytän tässä opinnäytetyössä vaihtelevasti termejä kolmannen iän kansalainen, seniori ja seniorikansalainen kuvaamaan kolmatta ikää eläviä ihmisiä.

Työ määrittelee ihmisen aseman yhteiskunnassa. Työpaikka on laaja vuorovaikutuksen kenttä, työ antaa tekijälleen arvostusta ja työ säätelee ja rytmittää ajankäyttöä. Moni seniori kokee eläkkeelle jäätyään itsensä tarpeettomaksi. Mitä nyt tekisi kaikella sillä vapaa-ajalla, jossa ei ole enää samoja arjen rytmejä ja rutiineja? Kun suoristuskeskeinen työelämä jää taakse, on hyvä aika tarkentaa omia arvojaan ja miettiä mikä elämässä on tällä hetkellä tärkeintä. (Ijäs 2006, 51, 74.)

Ihmiset kaipaavat inhimillistä vuorovaikutusta poistamaan yksinäisyyden tunnetta. Sosiaalinen elämä virikkeineen pitää virkeänä ja elämänlaatu paranee jos liikkuu säännöllisesti. (Levonen 2001, 220.) Senioreiden vapaa-aika on tärkeä sosio-kulttuurisen innostamisen toimintakenttä. Lisäksi heillä on paljon niin sanottua hiljaista tietoa tarjottavanaan. Jos yhteisöllä olisi tarjota monipuolista ja motivoivaa toimintaa, kuten vapaaehtoistoimintaa johon kolmannen iän kansalaiset voisivat tarttua, olisivat vaikutukset monia hyödyttäviä. Yhteisö saisi aktiivisia osallistujia ja kehittäjiä, seniorit integroituisivat yhteisöön ja samalla vahvistaisivat omia sosiaalisia suhteitaan. (Kurki 2007, 124.) Kolmas ikä on yhteiskunnallinen voimavara, jos ajan käyttää hyödyllisesti (Levonen 2001, 223).

3 KANSALAISTOIMINTA

Vapaaehtoistoiminta on kansalaistoimintaa. Opinnäytetyön aiheeseen liittyy paljon käsitteistöä, jota ei voi ohittaa puhuttaessa vapaaehtoistyöstä. Siksi seuraavaksi esitellään vapaaehtoistoimintaan liittyvää kansalaistoiminnan käsitteistöä, jonka tarkoituksena on selventää vapaaehtoistyön merkitystä ja paikkaa osana suurempaa kokonaisuutta, ennen kuin käsitellään tarkemmin itse vapaaehtoistyötä. On huomioitava, että vapaaehtoistoiminnan tutkimuksessa on luotu paljon termejä, jotka ovat tutkijoiden mielestä ristiriitaisia keskenään (Vapaaehtoistoiminnan koulutusaineisto 2005, 12). Ei ole olemassa yhtä ja ainoaa oikeaa vapaaehtoistyön määrittelyä tai siihen liittyvää käsitteistöä ja siksi seuraavaksi esitellään useasta eri lähteestä yhdistelty tulkinta.

Kansalaisyhteiskunta on kollektiivinen eli yhteisöllinen alue ja tässä yhteydessä kokoava käsite, joka sisältää vapaaehtoistoiminnan, kolmannen sektorin ja sosiaaliset liikkeet. Kansalaisyhteiskunnassa kansalaiset toimivat epävirallisesti. (Koskiahho 2001, 17.) ”Kansalaisyhteiskunta vahvistaa aktiivista kansalaisuutta, lisää sosiaalista pääomaa ja synnyttää yhteisöllisyyttä, jotka ovat tärkeitä edellytyksiä inhimilliselle, sosiaaliselle ja taloudelliselle hyvinvoinnille sekä demokraattiselle yhteiskuntajärjestelmälle” (Kohti aktiivista kansalaisuutta 2005, 13).

Kansalaistoiminta on ihmisten julkista toimintaa sellaisten asioiden puolesta, joita he pitävät tärkeänä. Toiminta on itsestä ulospäin suuntautuvaa, yhteiseksi hyväksi tarkoitettua toimintaa, joka tarvitsee toimiakseen ympärilleen yhteisiä kiinnostuksen kohteita ja ideoita jakavan ihmisryhmän, eli kansalaisyhteisön. (Harju 2003, 9-13, 21.) Kansalaistoiminta tapahtuu erilaisissa järjestöissä ja yhdistyksissä. Talouselämän yritysten ja taloudellisten yhdistysten toiminta ei ole kansalaistoimintaa, eikä myöskään poliittinen toiminta mikäli ihminen toimii kansalaisen sijaan ammattipoliitikkona, yrityksen johtajana tai poliisina. (Tammilehto 1989.)

3.1 Sosiaalinen pääoma, osallisuus ja yhteisöllisyys

Sosiaalisella pääomalla viitataan sosiaalisen rakenteen yhteisöllisiin piirteisiin, kuten osallistumiseen, verkostoihin ja luottamukseen. Sosiaalinen pääoma ei ole pysyvä vaan jatkuvasti muuttuva voimavara, joka on ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Sosiaalinen pääoma saadaan käyttöön yhteistyön ja verkostoitumisen kautta. Sosiaalinen pääoma on ihmisten aikaansaama voimavara, jota voidaan käyttää yhteisten kohteiden luomiseen ja tavoittelemiseen ja sitä kautta yhteiskunnan hyvinvoinnin parantamiseen. Käyttämättömänä pääoma heikkenee ja menettää arvonsa. (Hyyryläinen & Rannikko 2002, 172.) ”Käsitteen syntymisen taustalla on näkemys, jonka mukaan talouskehitykseen, hyvinvointiin ja yhteiskuntien suorituskykyyn vaikuttaa fyysisen ja inhimillisen pääoman lisäksi myös sosiaalinen ympäristö” (Tilastokeskus 2010).

Osallisuus on syrjäytymisen vastavoima. Käsite rinnastetaan termeihin osallistuminen, osallistaminen sekä empowerment eli valtaistaminen. Osallisuus on osallistumista laajempaa, koska osallisuuteen liittyy myös sitoutuminen ja vastuun

otto (Vapaaehtoistoiminnan koulutusaineisto 2005, 13). Vapaaehtoistoiminta lisää osallisuutta ja näin ollen ehkäisee syrjäytymistä, koska vapaaehtoistoiminta tarjoaa mielekästä tekemistä, osallistumismahdollisuuksia sekä ehkä tärkeimpänä sen, että ihminen tuntee kuuluvansa johonkin ryhmään (Vapaaehtoistoiminnan koulutusaineisto 2005, 13).

Yhteisöllisyys on yksi ihmisen perusominaisuuksista. Ihminen rakentaa omaa persoonaansa ja identiteettiään kuulumalla erilaisiin yhteisöihin, joissa ollaan vuorovaikutuksissa toisten ihmisten kanssa. (Hämäläinen 1999, 63.) Yhteisö voi koostua sosiaalisista suhteista, jolloin ihmisiä yhdistää sosiaalinen vuorovaikutus, tai alueellisesti rajatusta yksiköstä, johon kuuluvilla ihmisillä on yhteinen päämäärä sekä yhteisiä arvoja ja kiinnostuksen kohteita (Tedre, 2002, 124).

3.2 Kolmas ja neljäs sektori

Kolmannen sektorin käsitteelle on olemassa parikymmentä rinnakkaista termiä, joista muutamia esimerkkejä ovat voittoa tavoittelematon non-profit -sektori, vapaaehtoissektori, epävirallinen sektori tai järjestösektori (Vapaaehtoistoiminnan koulutusaineisto 2005, 12–13). Kolmas sektori, jonka sisällä on paljon sosiaalista pääomaa, on laaja-alainen ja merkittävä sosiaali- ja terveystalouden tuottaja. Kolmannesta sektorista puhuttaessa tarkoitetaan yksityisen sektorin (yritykset) ja julkisen sektorin (valtio ja kunnat) rinnalla olevia järjestyneitä toimijoita (yhdistykset, osuuskunnat, säätiöt). Kolmannelle sektorille tyypillisiä määrittelyjä ovat muun muassa yleishyödyllisyys, eettisyys, voittoa tavoittelemattomuus, yhteisöllisyys, joustavuus ja vapaaehtoisuus. (Harju 2003, 15–16.)

Usein kolmannen sektorin määritelmässä mainitaan myös riippuvuus. Kolmas sektori on kuitenkin palvelujen tuottajana osaksi taloudellisesti riippuvainen yksityisestä ja julkisesta sektorista. Esimerkiksi Veikkaus ja Raha-automaattiyhdistys tukevat toimintaa, mutta valtaosa toiminnasta perustuu pyyteettömyyteen; toiminnalle ei kerry avustuksia eikä toiminnasta saa rahallista korvausta. (Hyypä 2002, 70, 74.)

Iso osa seniorikansalaisten tekemästä vapaaehtoistyöstä yhteiskunnan hyväksi tapahtuu kolmannen sektorin kautta, mutta myös palkattoman neljännen sektorin osuus on erittäin näkyvä (Helander 2006, 80). Neljännen sektorin toimijoihin voidaan luokitella kuuluvaksi sosiaaliset verkostot, kotitaloudet, perhe ja ystäväpiiri (Harju 2003, 15–16). Neljännellä sektorilla tapahtuvan epävirallisen toimintakentän juuret ovat lähtöisin perinteisestä naapuriavusta ja talkootyöstä. Neljännen sektorin tunnuspiirteitä ovat omaehtoisuus, oma-apu, läheisapu, omavastaisuus sekä taloudellisten suoritusten niukkuus. (Vapaaehtoistoiminnan koulutusaineisto 2005, 13.) Taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti merkittävimmät seniorikansalaisten tekemän vapaaehtoistyön toiminta-alueet neljännellä sektorilla ovat omaishoito sekä lastenhoito (Helander 2006, 80).

4 VAPAAEHTOISTYÖ JA SEN MERKITYS

Sosiaalipedagogisen toiminnan periaatteet voidaan ymmärtää myös vapaaehtoistyön periaatteiksi. Toiminnan lähtökohta on ihmisissä itsessään ja siinä arkipäivässä, jota he elävät omassa ympäristössään. Sosiaalipedagogisen kasvatustyön ajatus on siinä, että ihminen on ennen kaikkea toimija. (Kurki 2001 72–73.)

Käsite vapaaehtoistyö painottaa yksilön toimintaa, eli yksilö tekee omia ratkaisuja vapaasta tahdostaan. Yksilötoiminta tapahtuu kuitenkin organisoituna, osana suurempaa kokonaisuutta ja tällöin voidaan puhua sosiaalisesta vapaaehtoistyöstä järjestössä tai yhdistyksessä. Ilman organisoitua toimintaa, olisi kyse vaikka omaisen tai naapurin auttamisesta arjen keskellä. Käsite vapaaehtoistyö tarkoittaa yksilöiden tai ryhmien konkreettista toimintaa ja vapaaehtoistoiminta edellä mainittua toimintaa organisoivien järjestöjen toimintaa. (Koskiahho 2001, 16.) Käytän tässä opinnäytetyössä näitä käsitteitä synonyymeina. Hakkarainen (2003, 13) kirjoittaa, että Suomessa 1980-luvun alussa järjestöt ryhtyivät käyttämään vapaaehtoistoiminta-käsitettä korostaakseen palkkatyön ja vapaaehtoistyön eroa. Vapaaehtoistyö-käsite tuo esiin tekemisen tärkeyden ja se on kansainvälinen käsite (voluntary work, frivilligt arbete).

Vapaaehtoistyö jaetaan me meille ja me heille -toimintoihin. Me meille -toiminnassa samanarvoiset ja saman kokemuksen jakavat toimivat yhteistyössä. Me heille

-toimintaa ilmenee hyväntekeväisyysyhdistyksissä, jotka tarjoavat myös mahdollisuuden passiiviselle tai aktiiviselle altruismille. (Hyypä 2002, 73.) Altruismi on auttamista ja toisen huomioon ottavaa käyttäytymistä, mikä on oleellinen osa ihmisten sosiaalista toimintaa (Pessi & Saari 2008, 20).

Vapaaehtoistyön määritelmät ovat tärkeitä siksi, ettei vapaaehtoistyö korvaisi palkattua työtä säästämisen varjolla. Vapaaehtoistyö sijoittuu ensimmäisen sektorin yritystoiminnan ja toisen sektorin julkisen vallan väliin. Vapaaehtoistyö on siten *sui generis* eli oma lajinsa: se ei voi korvata muita, mutta myöskään muut eivät korvaa sitä. (Eskola & Kurki 2001, 10–11.)

Reilu kolmannes suomalaisista on mukana vapaaehtoistoiminnassa. On vaikeaa antaa muuta kuin suuntaa-antavaa tilastoa siitä kuinka moni suomalainen on osallistunut vapaaehtoistoimintaan, koska vapaaehtoisena voi olla kerran elämässään tai säännöllisesti ja myös siksi että vapaaehtoistoimintakäsitteen voi ymmärtää monella tavalla. Vapaaehtoistoiminnan muotoja on lukemattomasti. (Pessi & Saari 2008, 147.) Hollantilainen tutkija Govaart (2001) on jaotellut vapaaehtoistoiminnan auttamiseen, keskinäiseen tukeen ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen (Vapaaehtoistoiminnan koulutusaineisto 2005, 27). Toiminta voi olla esimerkiksi talkootyötä, vertaistukiryhmätoimintaa, tukihenkilötoimintaa, puhelinpäivystystä, maanpuolustusta, lastenhoitoapua, hyväntekeväisyyskeräämistä tai urheiluseuratoimintaa (Pessi & Saari 2008, 71, 147).

4.1 Motiivit vapaaehtoistyöhön osallistumiseen

Suomalaisen kansalaistoiminnan ydin on vapaaehtoistyö. Vapaaehtoistoiminta on yhteisön elämää vahvistavaa ja rikastuttavaa toimintaa, joka on omasta halusta lähtevää, tasa-arvoista toisen ihmisen auttamista ja tukemista elämän eri tilanteissa. (Mahdollisuuksien työpaikka, 2005, 7.) Vapaaehtoistoiminnan tuloksellisuutta ei ole tarkoitus mitata rahassa, vaan sen merkitys on ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa (Lehtinen 1997, 19). Kolmannella sektorilla tapahtuvan vapaaehtoistyön merkitys hyvinvoinnille perustuu sen tuottamiin sosiaali- ja terveystalouteen, mutta myös kansalaistoiminnan kasvattamaan sosiaaliseen pääomaan (Hyypä 2002, 73).

Arvoihin, maailmankatsomukseen ja ihmiskuvaan liittyvät seikat nousevat esille vapaaehtoistoiminnassa (Hakkarainen 2003, 21). Vapaaehtoisuus tarjoaa kokemuksia välittämisestä, kumppanuudesta, me-hengestä, solidaarisuudesta, sosiaalisuudesta ja yhteisöllisyydestä (Pessi & Saari 2008, 146). Vapaaehtoistyö tuottaa iloa ja hyvää oloa sekä itselle että muille. Pessi & Saaren (2008, 146) mukaan Post & Neimark (2007) toteaa että suomalaisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa vapaaehtoistyön on todettu edistävän onnellisuutta ja terveyttä sekä pidentävän elinikää

Vapaaehtoistoiminnan juuret ovat epävirallisessa lähimmäisten huolehtimisessa. Vapaaehtoistyö täydentää ja korvaa puutteita, joita julkisen ja kaupallisen sektorin toimintaan liittyy. Erityisesti lama on nostanut vapaaehtoistyön tarvetta. (Yeung 2002, 11.) Vapaaehtoistoiminnan tulisi olla ennaltaehkäisevää työtä, koska korjaava työ kuuluu ammattilaisille (Lehtinen 1997, 19).

Yeungin tutkimus (2002) suomalaisten asenteista ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan on ensimmäinen kattava tutkimus aiheesta. Tutkimuksen mukaan tärkein motiivi vapaaehtoistyöhön osallistumiselle on halu auttaa muita ihmisiä, vaikuttaa ja ottaa vastuuta yhteisistä asioista. Auttamalla muita voi avun pyytämisen kynnys madaltua myös omalla kohdalla. Seuraavaksi yleisin motiivi on vapaa-ajan käyttäminen johonkin hyödylliseen toimintaan. Vapaaehtoistoiminta tarjoaa esimerkiksi työttömän tai eläkeläisen päivärytmiin säännöllistä ja mielekästä tekemistä. (Yeung 2002, 8, 32–33.)

Muita Yeungin tutkimuksessa (2002) esille nousseita motiiveja vapaaehtoistyön tekemiseen ovat esimerkiksi yhdessä olo, uuden oppiminen ja elämäkokemuksen laajentaminen, kiinnostus, kansalaisvelvollisuus, vastavuoroisuus, harrastus, opintosuoritus tai työkokemus. (Yeung 2002, 32–37.) Vapaaehtoistyön teemavuoden aikana tehdyn kyselytutkimuksen mukaan vapaaehtoistyöhön lähdettäisiin mieluiten järjestön, seuran tai yhdistyksen järjestämän toiminnan kautta. Epäviralliset porukat ja ryhmät ovat toiseksi suosituimpia ja vasta näiden jälkeen lähdettäisiin mukaan seurakunnan tai kunnan järjestämään vapaaehtoistyöhön. (Vapaaehtoistoiminnan vuoden tutkimus 2011.)

4.2 Seniorit vapaaehtoistoiminnassa

Ikääntyvä sukupolvi on nähnyt ja kokenut miten aikanaan annettu apu on kantanut hedelmää ja millaisia muutoksia hyvinvointiyhteiskunnassa on tapahtunut. Joillekin halu kantaa vastuuta on ollut luontaista jo nuoruudesta asti ja siksi seniorinakin kaivataan haasteita, halutaan oppia uutta ja tehdä asioita jotka ovat mieleisiä ja pitävät virkeänä. (Ijäs 2006, 82–83.)

Vapaaehtoistyö ei ole ikäsidonnaista. Vaikka vapaaehtoistyössä pärjää jokaisen omilla taidoilla ja tiedoilla, ovat seniorit elämäkokemuksensa ja ammatillisen kokemuksensa ansiosta varmasti useita vapaaehtoistyöntekijöitä pätevämpiä. Senioreilla on paljon etuja, kuten esimerkiksi hyvä mahdollisuus sukupolvien väliseen vuorovaikutukseen. Kun ikäihmiset osoittavat vapaaehtoistyön kautta oman aktiivisuutensa yhteiskunnallisissa asioissa, voi asenteet heistä arvostettavina vaikuttajina muuttua entistäkin positiivisempaan suuntaan. (Kurki 2007, 133.)

Opinnäytetyössäni on naisnäkökulma, koska kylävaareja Mikkelin Kylämummi ja -vaaritoiminnassa ei ole mukana yhtään. Yeungin (2002) tutkimuksessa suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan on koottu naisten ja erityisesti senioreiden osallistumiskriteereitä. Ne tukevat hyvin kylämummitoimintaa, koska naiset osallistuvat miehiä useammin sosiaali-, terveys- ja kasvatustalouden vapaaehtoistoihin. Miehet tekevät enemmän vapaaehtoistyötä urheilun ja asuinaluetoiminnan parissa sekä pelastuspalvelussa ja maanpuolustuksessa. Naiset käyttävät miehiä enemmän aikaa vapaaehtoistyön tekemiseen. Naisten kohdalla kansalaisvelvollisuuden täyttäminen tai yleinen kiinnostuneisuus ovat harvinaisempia motiiveja vapaaehtoistyön tekemiseen, verrattuna miehiin. Naisten kohdalla auttamisen ja oppimisen tarve nousevat motiiveina korkeammalle. Yeung kuitenkin muistuttaa, että sukupuolieroista ei saisi tehdä kovin mustavalkoisia, koska poikkeuksia on. (Yeung, 2002, 28, 34.)

4.3 Vapaaehtoistyön haasteet

Vapaaehtoistyölle on tarvetta aina. Hakkarainen (2003, 87) pohtii, että yhteiskunnan arvomaailmalla on varmasti vaikutusta siihen millaiseksi vapaaehtoistoiminta

koetaan tulevaisuudessa. Mielletäänkö vapaaehtoistyö naisten puuhasteluksi vai yhteiskunnallisesti arvokkaaksi ja tärkeäksi toiminnaksi?

Hakkarainen (2003) toteaa nykyisin tuntuvan siltä, että ihmiset eivät ole välttämättä valmiita sitoutumaan mihinkään toimintaan ja se näkyy myös vapaaehtoistoiminnassa. Enää toimintaan mukaan lähtemisen motiivina ei välttämättä olekaan altruismi vaan kertakäyttöelämyksen hakeminen. Oman elämän ja kokemusmaailman hetkellinen rikastuttaminen ja persoonan rakentaminen kiinnostavat väliaikaisesti, mutta kun jotain uutta ja kiinnostavampaa löytyy, toiminta vaihtuu tai hylätään. Jatkuvuus ja pysyvyys erityisesti vapaaehtoisessa tukihenkilötoiminnassa kärsivät ja siksi on haasteellista miten tällaiseen vapaaehtoistyön kehityssuuntaan tulevaisuudessa suhtaudutaan. (Hakkarainen 2003, 87.) Toisaalta vapaaehtoistyö ei ole suorittamista ja vapaaehtoistyöntekijällä on oikeus olla mukana niin kauan kuin itsestä tuntuu hyvältä ja siksi vapaaehtoistyöstä irtaantumiseen ei tarvita sen kummempia syitä. Lähdön ja lopetuksen tulisi olla yhtä helppoa ja matalan kynnyksen toimintaa kuin vapaaehtoistyön aloittaminenkin.

Rikostaustan selvittäminen vapaaehtoistyössä

Työnantajien on selvitettävä työntekijän rikostausta, mikäli työtä tehdään lasten kanssa. Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä tuli voimaan vuonna 2003. Rikostaustan selvittäminen koskee vähintään kolme kuukautta kestävästä palkkatyöstä sekä niitä henkilöitä, jotka ovat mukana työvoimahallinnon järjestämässä toimenpiteessä. (Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 504/2002.)

Syksyllä 2011 esille tuli tapaus, jossa vapaaehtoistyötä oli päässyt tekemään henkilö, jolla oli jo aiemmin lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä annettu tuomio. Rikostaustaa ei tarvinnut selvittää ennen työhön valitsemista, koska laki rikostaustan selvittämisestä ei koske vapaaehtoistyötä. (Juvonen 2012.) Oikeusrekisterikeskus toimittaa vuosittain noin 70 000 rikostaustaotetta. Lasten kanssa tehtävään työhön hakevien joukossa on vuosittain keskimäärin 90 henkilöä, joiden rikostaustaotteeseen tulee merkintä huume-, väkivalta tai seksuaalirikostuomiosta. Näistä eniten on huumeista tuomittuja, mutta myös noin kolmisenkymmentä väkivaltarikollista ja vajaat kymmenen seksuaalirikoksesta tuomittua. Uusi EU-direktiivi on antamassa kuitenkin mahdollisuuden

vapaaehtoistyöntekijöiden rikostaustan selvittämiseen, mutta ei velvoita siihen. Suomi voi halutessaan tehdä laista tiukemman, koska direktiivi on vain vähimmäisvaatimus. (Mansikka 2011.)

5 SUKUPOLVITYÖ

Sukupolvityön tarkoituksena on saattaa eri sukupolvia yhteen kaikkia osapuolia hyödyttävien toimintojen kautta ja että eri sukupolviin kuuluvat ihmiset voisivat jakaa elämäkokemuksiaan tasa-arvoisesti. Sukupolvityössä puhutaan aineettoman pääoman siirtymisestä ylisukupolvisesti. (Moilanen 2006, 161–164.)

Sukupolvityötä voidaan tehdä yksilö-, perhe-, ryhmä-, yhteisö- tai yhteiskunnallisella tasolla. Lapsiin kohdistuva sukupolvityö voidaan väljästi ymmärtää siten, että sen avulla pyritään vahvistamaan lasten osallisuutta sukupolvisuhteissa. (Moilanen 2006, 161–164.) Sukupolvityön avulla lapsi saa kuvan historiastaan. Toimimalla vanhemman sukupolven kanssa lapsi ymmärtää ympäristön ja elämän muuttumisen, elämäkaaren sekä sen että jokaisen ihmisen juuret ovat historiassa. (Lapsi ja isovanhemmat 2008, 48.)

”Sukupolvien ketju voi toteutua monella tavalla. Biologinen perimä ei ole ainoa tie isovanhemmukseen. Sukupolvien ketjun voi nähdä laajempaan kuin biologisen perimän jatkeena. Jälleen on kysymys asenteista ja ennen kaikkea rakkaudesta ja välittämisestä.” (Ijäs 2006, 56.) Tällainen sosiaalinen isovanhemmus ei siis rajoitu biologisiin lastenlapsiin, vaan varaisovanhempaan toimiminen voi olla elämää rikastuttava tekijä. Varaisovanhemmus voi olla aivan uudenlainen oppimiskokemus ja vuorovaikutussuhde molemmille osapuolille; sekä lapselle että varaisovanhemmalle, mikäli omassa elämässä vastaavasta ei ole kokemusta. (Fågel ym. 2010, 111.)

Ylisukupolvisuutta on tutkittu useissa eri yhteyksissä. Ylisukupolvinen ajattelu kuuluu yhtenä osana sosiaalipedagogiseen teoriaan. Hämäläinen (1999, 63) toteaa, että esimerkiksi huono-osaisuuden tiedetään siirtyvän ylisukupolvisesti. Alanen (2009, 12–15) toteaa, että lapsuudentutkimuksen suunta on muuttumassa. Lapsuuden lyheneminen ja vanhemmuuden heikkenemisen tila on synnyttänyt huolikeskustelua, jossa

huomio kohdistetaan usein vain lapsen lähipiiriin. Sen sijaan huomio täytyisi kiinnittää laajemmin sukupolvijärjestykseen, eli siihen, että lapsuus sijoittuu yhteiskunnan sosiaalisiin ja kulttuurisiin rakenteisiin sekä niihin prosesseihin, joissa kyseisiä rakenteita luodaan, ylläpidetään ja muutetaan. Tarkoituksena on kyseenalaistaa se miten riittävä 1900-luvulla vahvistunut psykologis-pedagoginen lapsuuskäsitys on nyt kun halutaan ymmärtää lapsuuden muutosta. Yhä enemmän lapsuuteen vaikuttavat niin globaalit kuin suomalaiset yhteiskunnan muutokset. Siksi on tärkeää tutkia myös epävakaituneita sukupolvisuhteita (perhe, vanhemmat, kasvatus) ja niiden vaikutusta lapsuuteen. ”Monet lasten ja heidän lähiympäristöjensä arkielämän tasolla koetut ja tulkitut muutokset voidaan tulkita laajemman yhteiskunnallisen muutoksen kehyksissä: signaaleina sellaisista historiallisista transformaatioista, jotka koskevat lasten ja aikuisten yhteiskunnallisia asemia, heidän keskinäistä valta- ja auktoriteettisuhteitaan oikeuksiaan yhteiskunnallisiin sukupolvijärjestyksen siirtymistä ja murroksista.” (Alanen, 2009, 22.)

5.1 Ylisukupolvisuuden toteutuminen käytännössä

Yhden esimerkin siitä miten ylisukupolvisuutta voi hyödyntää, esittelee Tuulikki Ukkonen–Mikkola tuoreessa väitöskirjassaan ”Sukupolvien kohtaamisista lasten ja vanhusten yhteisessä palvelukeskuksessa” (2011). Hän tutki lasten ja vanhusten yhteisen palvelukeskuksen (päiväkoti ja vanhusten asumis- ja tukipalvelut) toimintakulttuuria. Tutkimuksen tulosten mukaan toiminta tuki lasten itsetuntoa ja sosiaalista kehitystä ja vanhukset saivat muun muassa elämäänsä sisältöä ja kokivat yhteisöllisyyttä. Ukkonen–Mikkola (2011 5, 159) toteaa, että toiminta on kehittämisen arvoinen varhaiskasvatuksen ja vanhusten palvelujen muoto, koska nykyisin eri ikäryhmät elävät suurimaksi osaksi erillään toistaan ja tuskin vanhaan suurperhemalliin on paluuta.

Toinen esimerkki on myös ajankohtainen. Aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden eurooppalaisen teemavuoden 2012 mukaisesti on kuluvan vuoden aikana tarkoitus järjestää erilaisia sukupolvia yhdistäviä tapahtumia. Näistä yhtenä esimerkkinä on ”Neljän polven treffit”, joka on Vanhustyön keskusliiton haastekampanja. Sen tavoitteena on tuoda esiin ja lisätä eri-ikäisiä yhdistävää toimintaa teemanaan erityisesti kolme aihepiiriä: ruoka sekä perinteet, liikunta ja kulttuuri. (Elämänkulku ja ikäpolvet -hanke 2012.)

5.2 Monimuotoinen isovanhemmuus

Monimuotoiseen isovanhemmuuteen liittyy useita eri käsitteitä kuten sosiaalinen ikä, sosiaalinen tai yhteisöllinen isovanhemmuus tai varaisovanhemmuus. Isovanhemmuus on muuttunut moni-ilmeisemmäksi 2000-luvulla. Dynaaminen työelämä, nuorekkaat isovanhemmat unelmineen, opiskeluineen ja matkusteluineen on tätä päivää. (Lapsi ja isovanhemmuus 2008, 43.) Kaskela & Kekkosen (2006) mukaan Satka (2003) toteaa, että yhä useamman lapsen kohdalla ei voi puhua tiiviistä perhelapsuudesta vaan verkostolapsuudesta, johon kuuluu vanhempien ja kodin lisäksi myös muita ihmisiä, vaikuttajia ja toimintapaikkoja (Kaskela & Kekkonen, 2006, 15). Myös perhe sosiaalisena yksikkönä on muuttunut, eikä voida enää puhua yhdestä hallitsevasta perhemuodosta (Lapsi ja isovanhemmat 2008, 48). Suomessa on yksilöllisyyden kulttuuri ja siksi vastuu lasten elättämisestä ja hyvinvoinnista on pääasiallisesti vanhemmilla. Isovanhempien tehtävät voivat olla hieman epäselviä. Muualla, yhteisöllisyyttä korostavissa kulttuureissa kasvatusvastuu jakautuu enemmän ja isovanhemmille (jotka lasketaan mukaan perheenjäseniksi), joille annetaan enemmän oikeuksia ja velvollisuuksia. Suomessa isovanhempien katsotaan olevan enemmän lähisukulaisia kuin varsinaisia ydinperheenjäseniä. (Fågel ym. 20120, 5, 7.)

Isovanhemmuudesta on tullut muodikas asia erityisesti mediassa. Ijäs pohtii sitä, onko isovanhemmuudesta tullut jopa liian trendikästä. Jos isovanhemmalla on suorituspainetta tietynlaisen trendikkään roolin saavuttamiseksi, voi tärkein eli aito ja lämmin suhde lapsenlapsen unohtua. (Ijäs 2006, 47–49.) Kaikista elämänvaiheista juuri isovanhemmuuteen liitetään ehkä eniten romanttisia odotuksia ja roolipaineita ja siksi on hyvä, että isovanhemmuudesta myös keskustellaan avoimesti (Lapsi ja isovanhemmat 2008, 44).

Isovanhemmat ovat tärkeä osa lapsen elämää ja ihmissuhdeverkostoa. On kuitenkin paljon erilaisia syitä siihen, miksi isovanhemmat eivät välttämättä ole läsnä. Kaikilla lapsilla ei ole elossa olevaa isovanhempaa, isovanhemmat voivat asua kaukana tai he voivat olla edelleen kiinni työelämässä ja omassa hektisessä arjessa. Suhteet voivat myös kuihtua vanhempien eron myötä. Maahanmuuttajalapsen ja adoptiolapsen tapauksissa isovanhemmat ovat usein läsnä, mutta heidän roolinsa voi olla erilainen kuin perheisillä lapsilla.

usein myös vailla biologisia isovanhempiaan ja tarvetta varaisovanhemmille olisi. (Lapsi ja isovanhemmat 2008, 49.)

Isovanhempien näkökulmasta tarkasteltuna kaikilla ei ole omia lastenlapsia, koska kiireinen elämä, kouluttautuminen ja työelämään panostaminen on saattanut lykätä perheen perustamista tai lapsia ei haluta ollenkaan (Fågel 2010, 7). Liikkuvuus on etäännyttänyt sukupolvia, mutta toisaalta yhteydenpito on helpottunut tekniikan myötä (Levonen 2001, 224). Joidenkin perhesuhteet saattavat olla niin tulehtuneet, ettei omia lastenlapsia saa tavata. Fågel (2010, 7) toteaa, että isovanhemmilla ei ole Suomessa lainsäädännöllisesti periaatteessa mitään oikeuksia lastenlapsiin. Säädos kuulostaa perustellulta siihen katsoen, ettei isovanhempia luokitella Suomessa perheenjäseniksi, mutta silti hieman ihmetyttää, että joissakin muissa maissa isovanhemmilla on lakisääteinen oikeus esimerkiksi eron ja sen jälkeen muodostuneen uusperheen tilanteessa tavata lapsenlapsiaan, mutta Suomessa ei.

5.3 Isovanhemmuuden muotokuva ja isovanhempien rooleja

Ijäs (2004, 89–90) toteaa, että perinteisen isovanhemmuuden muotokuva on tarunhohtoinen, aivan kuin lasten kuvakirjasta repäisty. Maalla sijaitsevassa mummolassa mummo leipoo ja kokkaa, vaari nikkaroi verstaassa ja kenelläkään ei ole kiire minnekään. Mutta onko tällaisia mummoloita enää paljon jäljellä nykyisin? Yhä useampi isovanhempi toteaa, ettei ole ”perinteinen isovanhempi.” Millaisia muita isovanhemmuuden muotokuvia on olemassa? Tarkastellaan niitä seuraavaksi.

Kaikkensa antavat isovanhemmat omistautuvat lapsen elämälle. Taustalla voi olla syyllisyys omien lasten kasvatuksesta ja siitä, että lapsenlapsille on korvattava se mitä omat lapset jäivät vaille. Toisenlaiset isovanhemmat haluavat olla erilaisia kuin heidän omat isovanhempansa tai toimia eri tavalla kuin itse toimi vanhempansa omille lapsille. Uustylyt isovanhemmat ovat tottuneet omaan aktiiviseen elämäänsä, jossa lapsenlapsille ei ole paikkaa. Modernit isovanhemmat käyvät töissä ja omat lapset voivat olla vielä hyvin nuoria. Uustylyjen isovanhempien tapaan modernit isovanhemmat ovat kiireisiä, mutta silti he haluavat tavata lapsenlapsiaan mahdollisimman paljon. Erojen jälkeen syntyneet uusperheet ovat yleistyneet

ja siten on olemassa myös uusisovanhempia. Uusi elämäntilanne ei kuitenkaan ole helpoimmasta päästä mikäli omaa paikkaa perheessä ei löydy. Täytyisi kuitenkin miettiä lasten etuja ja sitä että useamman isovanhemman läsnäolosta tuskin on haittaa lapsen kannalta. (Ijäs 2004, 83–100.)

Isovanhempien ja lasten välisessä vuorovaikutuksessa isovanhemmilla voi olla erilaisia rooleja. Roolit on korostettu tekstiin tummemmalla, että ne erottuisivat paremmin. Myöhemmin opinnäytetyön tutkimustuloksissa käsitellään samoja rooleja, ainoastaan nimitykset ovat Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kylämummi ja -vaaritoiminnan mukaisia.

Hirsijärvi ym. (2000) on käyttänyt roolien määrittelyn lähteenä Hurmeen tutkimuksia (1989 ja 1991). Suhde isovanhemman ja lapsen välillä voi olla lämmin, vastavuoroinen ja sellainen, että lapsi kokee isovanhemman olevan olemassa vain häntä varten. Isovanhempi voi olla **ystävä, neuvonantaja** ja juuri se henkilö, jolle lapsi uskoutuu, koska vanhempien kiireiden takia isovanhemmalla voi olla enemmän aikaa kuunnella lapsen murheita, pohtia ja ratkoa askarruttavia asioita ja näin ollen tyydyttää lapsen tiedontarvetta. Ystävän roolissa isovanhemmalla on mahdollisuus tukea lapsen tunne-elämän kehitystä neuvomalla, opastamalla ja rohkaistamalla lasta erilaisissa arjen tilanteissa ja samalla myös toimimalla mallina. Isovanhempi voi myös olla lapsen leikki-, peli-, tai harrastuskaveri. (Hirsijärvi ym. 2000, 25.) On hyvä muistaa, että turvallisen, perheen ulkopuolisen aikuisen merkitys on tärkeää esimerkiksi lapsen mielenterveyttä suojaavien tekijöiden kannalta.

Sosialisaatio on sosiaalisten mallien ja arvojen siirtämistä seuraavalle sukupolvelle. Sosialisaation kautta lapsi oppii mitä ympäristössä pidetään tärkeänä, mikä on sallittua, kiellettyä, hyvää ja pahaa. Lasten sosialisointi yhteiskuntaan tapahtuu kasvatuksen kautta ja välittäjänä toimivat esimerkiksi perhe, kaverit, päiväkotit, koulu, harrastusryhmät ja tiedotusvälineet. (Laine ym. 2009, 149.)

Sosiaalisesti hyväksytyjen käyttäytymistapojen opettelu kuuluu olennaisena osana lapsen kehitykseen. Isovanhemman seurassa lapsi saattaa tutustua paremmin iäkkäämpien ihmisten elämäntilanteeseen ja myös kuolemaan ja sen käsittelemiseen. Isovanhemmat voivat toimia **sosiaalisten taitojen opettajina**, mutta myös **yleis-höydyllisten käytännöntaitojen opettajina**. Kotityöt, puutarhanhoito, kalastus

tai jonkin muun mieluisan puuhan opettelu on mukavaa yhdessä isovanhemman kanssa ja uusia taitoja voi ylpeänä esitellä vanhemmille yllätyksenä: ”kato mitä mä opin tänään”. (Hirsijärvi ym. 2000, 25.)

Entisajan elämästä kertominen auttaa lasta tiedostamaan paremmin perheen historian, perhesiteiden merkityksen sekä oman aseman perheensä ja sukunsa jäsenenä. Isovanhemman toimiessa **arvojen siirtäjänä** ja **historioitsijana** hän voi kertoa lapsille tarinoita, jolloin hän siirtää arvokasta kulttuuriperinnettä seuraaville sukupolville. Toiminta yhdistää ja rikastuttaa sukupolvien elämää. (Hirsijärvi ym. 2000, 25.)

Kertomistilanteessa sekä aikuinen että lapsi saavat yhteisiä kokemuksia, vaikka he ovatkin eri tasolla älyllisesti, kokemuksellisesti ja tiedollisesti. Yhteinen kokemus on tärkeä ja harvinainen erityisesti lapselle, koska hän saa olla tilanteessa tasavertainen aikuisen kanssa. Molemmat kertovat toisilleen uusia oivalluksia, tulkintoja ja merkityksiä ja siten molemmat ovat sekä kokemuksen vastaanottajia että antajia. Isovanhempien elämäkokemuksen ja tarinoiden kautta lapsen luottamus elämässä selviämiseen vahvistuu. Isovanhemmat saavat kosketuksen omaan lapsuuteensa ja lapsen kautta he saavat näkökulmia oman historiansa käsittelyyn. Isovanhemmat haluavat mielellään kuulla nykyajan saduista ja leikeistä ja siitä miten ne ovat muuttuneet ajan myötä vastaamaan nykypäivää. (Lapsi ja isovanhemmat 2008, 18, 32, 45.) Isovanhemman kanssa leikkiessä lapsi tuntee turvallisuutta ja läheisyyttä. Vaikka isovanhemmat eivät jaksaisi leikkiä, hyppiä ja juosta, niin aina voi laulaa, loruilla tai kertoa vanhanajan satuja. Leikkikulttuuri kulkee näin perintönä sukupolvelta toiselle. (Lapsi ja isovanhemmat 2008, 25, 32.)

Lasten vanhemmat eivät voi koskaan saada liikaa myönteistä palautetta ja siksi on hyvä että vanhemmuudessa jaksamiseen saadaan tukea vanhemmalta polvelta. Perheen ulkopuoliselle isovanhemmalle on helpompi myös avautua ongelmista. (Lapsi ja vanhemmat 2008, 45.) Usein isovanhempien rooli korostuu elämän käännekohtissa, kuten esimerkiksi lapsen sairastuessa, vanhempien avioerotilanteessa tai kuolemantapauksissa (Fågel ym. 2010, 6).

5.4 Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kylämummi ja -vaaritoiminta

Muuttuneet elämäntavat ja perherakenteet ovat syynä siihen, että on haluttu perustaa sukupolvien kohtaamispaikkoja ja kokeilla uudenlaisia menetelmiä sukupolvityöhön (Lapsi ja isovanhemmat 2008, 43). Yksi järjestöjen vastaus tähän on Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kylämummi ja -vaaritoiminta, jonka tavoitteena on lisätä sukupolvien välistä vuorovaikutusta sekä tuoda iloa sekä pienille että isoille. Toiminnalla halutaan Mannerheimin Lastensuojeluliiton mukaan tukea hyvää lapsuutta vahvistamalla sukupolvien ketjua, lisätä sukupolvien välistä myönteistä vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa, siirtää kulttuuriperintöä, luoda aktiivisille suurille ikäluokille mahdollisuus tehdä antoisaa vapaaehtoistyötä sekä lisätä alueellista yhteisöllisyyttä ja yhteisvastuuta lapsista. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2012.) Mannerheimin Lastensuojeluliiton tilaston mukaan vuonna 2010 Suomessa toimi 294 kylämummi ja kylävaaria (Maanpää ym.2011).

Kylämummit ja -vaarit ovat vapaaehtoistyöstä kiinnostuneita aikuisia, jotka haluavat antaa omaa aikaansa ja olla läsnä lasten arjessa. Jokaisen tiedot ja taidot ovat tärkeitä ja jokainen saa myös määritellä miten toimintaan sitoutuu. Yhteisen pohjan luominen kasvatusvastuulle ja eri sukupolvien väliselle kasvatuskumppanuudelle ei tapahdu toimimalla päiväkodissa tilapäistyövoimana, vaan Kylämummit ja -vaarit voivat esimerkiksi lukea lapsille kirjoja, toimia lisäsylinä, opettaa erilaisia taitoja tai osallistua retkille. Tärkeintä toiminnassa on läsnäolo, tukeminen, kuunteleminen ja rohkaiseminen. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2012.)

Kylä-nimityksellä viitataan toiminnan yhteisöllisyyteen ja siihen, että vapaaehtoisten mummien ja vaarien kynnys osallistumiseen on matalampi. Ei ole kyse pitempiaikaisesta, henkilökohtaisesta sitoutumisesta perheeseen, vaan päiväkodin tai muun vastaavan lapsiryhmään. (Lapsi ja isovanhemmat 2008, 46.)

Kylämummi ja -vaaritoiminnan periaatteet ovat hyvin samankaltaisia kuin vapaaehtoistoiminnassa yleisesti. Tärkeää on vapaaehtoisuus, työn palkattomuus ja ei-ammattimaisuus. Palkkana työstä saadaan hyvää mieltä ja tunteen siitä, että on tärkeä. Toinen ei-materiaalinen palkitsemiskeino on virkistäytymistäpahtumat ja -retket. Luottavuus ja sitoutuminen ovat varsinkin lasten parissa työtä tehdessä tärkeää, koska vaihtuvuus ei ole hyväksi lapselle. Koska työtä tehdään lasten parissa, on lapsen ja lapsuuden arvostus toiminnassa koko ajan mukana. Toiminnassa korostuvat lapsuuden

kunnioitus, kasvurauha, sekä aikuisten yhteinen vastuu lapsuuden suojelemisessa. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään ja onnelliseen lapsuuteen. (Sukupolvet lapsuuden tukena 2007, 9-10.)

Luottamuksellisuus ja vaitiolovelvollisuus kuten myös suvaitsevaisuus ja tasa-arvoisuus ovat tärkeitä. Kylämummi ja -vaaritoiminta on luonteeltaan vastavuoroista ja yhteisöllistä. Tavoitteena on, että vapaaehtoistyöntekijä saa toimintaan osallistumisesta jotain myös itselleen. Yhteistyötä tehdään eri kumppanuusyhteisöjen kanssa ja tietenkin vertaistuella, eli ryhmän tapaamisella on suuri merkitys jaksamiselle. Toiminnan ilo on merkittävää, koska vapaaehtoistyö ei saa olla suorittamista eikä siitä saisi tulla taakka. Jokaisella vapaaehtoistyöntekijällä on oikeus tukeen ja ohjaukseen. (Sukupolvet lapsuuden tukena 2007, 10.)

Toiminta Mikkelissä

Mikkelin toiminnassa ei ole aktiivisesti mukana yhtään kylävaaria, muuten kuin yksi kunniakylävaari. Kylämummit toimivat tällä hetkellä kuudessa päiväkodissa sekä yhdessä perhetuvassa Mikkelin alueella. Toiminta aloitettiin Mikkelissä vuonna 2008.

Keväällä 2012 Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirissä Mikkelissä toimii 14 kylämummiä, joista aktiivisesti toimii alle kymmenen. Määrä on vähentynyt muutamalla syksystä 2011, jolloin piirissä oli muutosprosessi ja toimintoja yhdistettiin. Toukokuusta 2011 tammikuuhun 2012 toiminnalla ei ollut muutosprosessin takia vastaavaa työntekijää ja osaksi sen takia mummoja jättäytyi pois toiminnasta. Kuten jo edellä todettiin, ohjauksen tarve ja vertaisryhmätapaamisten merkitys on tällaisessa toiminnassa erityisen tärkeää, aivan kuten vapaaehtoistoiminnassa yleensäkin.

Aktiivisen ikääntyminen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden eurooppalainen teemavuosi 2012 näkyy esimerkiksi siten, että Mannerheimin Lastensuojeluliiton tavoitteena on saada yhdistykset ja järjestöt käynnistämään Kylämummi ja -vaaritoimintaa vuoden 2012 aikana.

6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TOTEUTUS

6.1 Tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää millainen merkitys Kylämummi ja -vaari -toiminnalla on vapaaehtoisille mummoille ja päiväkodin lapsille sekä miten ylisukupolvisuus toteutuu toiminnassa. Tarkoituksena on selvittää miten tutkittavien osapuolten, eli lasten ja kylämummien kokemukset tukevat toisiaan. Tämän lisäksi haluan ottaa selvää miten vapaaehtoistyö määritellään ja millaisia motiiveja senioreilla on kolmannen iän elämänvaiheessa ja sen jälkeen lähteä mukaan vapaaehtoistoimintaan. Tavoitteena on myös peilata kylämummien ja lasten antamia merkityksiä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kylämummi ja -vaaritoiminnan yleisiin tavoitteisiin.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten haastateltavat määrittelevät vapaaehtoistyön?
2. Millaisia motiiveja senioreilla on lähteä mukaan vapaaehtoistyöhön kolmannen iän elämänvaiheessa?
3. Mitä seniorit saavat vapaaehtoistoiminnasta?
4. Millaisen merkityksen toiminnassa mukana olevat mummit ja päiväkodin lapset antavat Kylämummi ja -vaaritoiminnalle?
5. Miten Kylämummi ja -vaaritoiminnan yleiset tavoitteet toteutuvat?

6.2 Tutkimustapa

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen ensisijainen tavoite on tutkimuksen kohteena olevien toimijoiden omien tulkintojen esille nostaminen (Hakala 2001, 17). Laadullinen tutkimus vie tutkijan aineistonkeruussaan lähelle tutkittavaa kohdetta ja tutkimus on luonteeltaan prosessorientoitunutta. Aineistonkeruun väline on inhimillinen eli tutkija itse. (Kiviniemi 2007, 70.)

Aineistonkeruumenetelmänä opinnäytetyössä on teemahaastattelu. Teemahaastattelu on tutkijan ehdoilla ja aloitteesta tapahtuvaa vuorovaikutuksellista keskustelua, jonka tarkoituksena on selvittää haastateltavilta tutkimuksen kannalta oleellisia asioita, kuten osallistujien mielipiteitä ja kokemuksia. Teemahaastattelussa haastattelijä käy läpi etukäteen päätetyt aihepiirit eli teemat. Teemojen järjestys, laajuus ja kysymysten

muoto voivat vaihdella. (Eskola & Vastamäki 2001, 24-27.) Teemahaastattelun teemat (LIITE 4) nousevat opinnäytetyössä esille teoriasta. Teemoina ovat vapaaehtoistyö, kolmas ikä, kansalaistoiminta, sukupolvityö sekä monimuotoinen isovanhemmuus.

Teemarungon voi ajatella muodostuvan kolmentasoisista teemoista, joista on apua haastattelijalle. Ylimmällä tasolla ovat laajat kokonaisuudet ja aihepiirit, joihin haastattelu perustuu. Toisella tasolla on tarkentavia apukysymyksiä, joiden tarkoitus on pilkkoa teemaa pienemmäksi ja helpommin vastattaviksi kysymyksiksi. Kolmannella tasolla ovat hyvin yksityiskohtaiset kysymykset, jotka otetaan käyttöön vain jos aiemmat kysymykset eivät ole tuottaneet valitun teeman kaltaisia vastauksia. Haastattelijan on pidettävä huolta siitä, että kaikki saavat puheenvuoron ja toisaalta, ettei keskustelu laajene liikaa teeman ulkopuolelle. (Eskola & Vastamäki 2001, 36.)

On hyvä pohtia haastattelukysymyksiä ennakkoon siltä kannalta, miltä kysymyksiin vastaaminen tuntuisi itsestä, mikä vaikuttaa turhalta teeman tai tutkimusongelman kannalta ja millaisia eettisiä ongelmia kysymiseen voi liittyä (Eskola & Vastamäki 2001, 37). Pohdin haastattelukysymyksiä itse pitkään, koska päätin etten testaa kysymyksiä etukäteen esihaastattelulla.

6.3 Aineiston hankinta

Kävin haastattelemassa lapsia kaikissa niissä kuudessa päiväkodissa, joissa Kylämummi ja -vaaritoimintaa on tällä hetkellä Mikkelissä. Lasten haastattelujen osalta jätin otoksen ulkopuolelle perhetuvan, koska siellä käy satunnaisesti eri vanhempia ja lapsia ja siksi ryhmähaastattelua olisi ollut hankala sopia. Vaihtelevuuden takia myös kylämummista kertominen olisi saattanut olla hankalaa. Kylämummien haastatteluissa oli mukana myös perhetuvan kylämummi. Kuudesta päiväkodista haastatteluihin osallistui yhteensä 16 lasta, iältään 3–6-vuotiaita. Haastattelin viittä kylämummiä, iältään 57–80-vuotiaita. Kylämummien haastattelut toteutettiin kahtena eri kertana, jolloin toiseen haastatteluun osallistui kolme kylämummiä ja toiseen kaksi. Ryhmähaastatteluna ryhmien koot olivat pieniä, mutta se ei haitannut, koska aiheesta oli helpompi puhua pienessä ryhmässä, jolloin kaikki saivat käyttää riittävästi puheenvuoroja. Kiinnostusta kylämummien haastatteluun osallistumiseen oli enemmänkin, mutta oli hankala löytää kaikille sopivaa yhteistä ajankohtaa.

Sekä kylämummien että lasten haastattelujen toteutustapana oli ryhmähaastattelu. Ryhmähaastattelussa vuorovaikutus painottuu haastattelijan ja kunkin osallistujan välille, jolloin haastatteliija tavallaan yksilöhaastattelee jokaista (Valtonen 2005, 224–225). Opinnäytetyön teemahaastattelu muodostuu myös osaksi ryhmäkeskustelusta, joka eroaa ryhmähaastattelusta siten, että haastateltavat voivat keskustella joistakin teemoista yhdessä (vrt. Valtonen 2005, 224). Kylämummitoiminta on hyvin yhteisöllistä toimintaa ja kokemukset ovat hyvin samankaltaisia. Tapasin kylämummeja muutaman kerran ennen haastatteluja, jolloin huomasin, että heidän on luonnollista keskustella vuorovaikutteisesti, kommentoiden toisiaan.

Lasten haastattelussa on huomioitava lapsilähtöisyys. 2000-luvulla on herätty huomaamaan, että lasten mukaan ottaminen tiedon tuottamiseen on kannattavaa, koska lapsilla on monella tavalla kiinnostavaa tietoa, näkökulmia ja ideoita. Taustalla on 1980-luvulla liikkeelle lähtenyt uudenlainen lapsuustutkimus. (Karlsson 2010, 134.) Sosiologisen lapsuustutkimuksen lähtökohtana on lasten yhteiskunnallinen tasavertaisuus muiden kanssa (Alanen 2001, 162). Myös Suomen perustuslaissa §6 (2000) ja YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa (1989) veloitetaan kohtelevaan lapsia tasa-arvoisesti yksilöinä sekä heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystasoaan vastaavalla tavalla (Karlsson 2010, 132).

Lasten haastattelussa haasteena on lasten toiminnallisuus ja sanaton kommunikointi (Alasuutari 2005, 146). Lapsen muodostamat henkilökäsitykset syntyvät sosiaalisen vuorovaikutuksen ja sosiaalisen kognition eli esimerkiksi havainnoinnin vastavuoroisessa prosessoinnissa. 3–6-vuotiaiden kehitysvaiheessa lapsen käsitys muista ihmisistä on vielä jäsentymätön. Lapsi kuvaa toista ihmistä usein pikemminkin kokonaisvaltaisilla, tilanteeseen liittyvillä ilmaisuilla ”kiva”, ”mukava”, kuin menneisyyteen liittyvällä tiedolla. Esimerkiksi luonteenpiirteet mielletään enemmän tilannekohtaisiksi kuin yleisiksi luonteenpiirteiksi. (Laine 2005, 93–94.)

Tutkimusprosessin lapsiystävällisyys tarkoittaa esimerkiksi sitä, että aineistonhankintamenetelmät täytyy sovittaa lapsen ajattelun ja kehitysvaiheen mukaisesti sekä huomioida myös lapsen itseilmaisun tyyli ja määrä (Aarnos 2001, 145). Opinnäytetyössä otettiin nämä seikat huomioon muun muassa siten, että käytin hyväksi päiväkodin henkilökunnan lapsituntemusta. Heillä on parempi tieto siitä, että

haastatteluihin valikoituisi sosiaalisia, puheliaita ja rohkeita lapsia, jotka eivät ujostelisi tai pelästy tuntematonta haastattelijaa ja nauhuria.

Sosiaalipedagogiselle kasvatustyölle sopivimpia menetelmiä ovat erilaiset toiminnalliset, elämykselliset ja osallistavat menetelmät, ryhmätyö ja yhteisökasvatus (Karila ym. 2006, 132–133). Lasten piirrosten käyttö haastatteluun yhdistettynä auttaa haastattelun syventämisessä ja haastattelun liittämistä lapsen omaan kokemus- ja elämysmaailmaan (Aarnos 2001, 149). Taiteeseen liittyvä ilmaiseminen on lapselle ominainen tapa ajatella sekä ilmaista itseään ja tunteitaan. Lapselle sopiva ja luonteva toiminta vahvistaa lapsen hyvinvointia sekä lisää hänen osallistumismahdollisuuksia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 20.)

Jotta piirustukset eivät jäisi irrallisiksi, eikä niitä tulkitsisi väärin, on hyvä antaa kaikille lapsille mahdollisuus kertoa työstään. Omasta piirustuksesta kertominen on Rusasen (2009) mukaan tärkeää, koska silloin lapsi saa tilaisuuden oman maailman jakamiseen ja sen näkyväksi tekemiseen. Lapsen kuvittelemat mielikuvat syntyvät todellisuudesta tehtyjen havaintojen pohjalta, jolloin valmiissa työssä tuodaan näkyväksi työstettyjä havainto- ja mielikuva-aineksia sekä omia tunteita. Mikäli halutaan, että lapsen sisäinen maailma ja kulttuuri tulisivat esiin, on työn lähtökohtana oltava lapselle merkityksellinen teema. Tällöin lapsi pystyy työskentelyssä syventämään itsetuntemusta ja vahvistaa minäkuvaansa. (Ruokonen ym. 2009, 49, 50, 54.)

Ei ollut tarkoitus, että haastattelutilanne tuntuisi lapsista turhalta varsinkin sen takia kun he eivät saa edes pitää tekemiään piirustuksia itsellään. Siksi lapset saivat haastattelun lopuksi valita mieleisensä tarran. Myös Aarnos (2001, 149) toteaa, että pieni muisto haastatteluun osallistumisesta on paikallaan osoittamaan kiitollisuutta avusta, jonka lapsi on antanut.

Haastateltavien ikä ja elämäkokemus on haastattelun keskiössä silloin kun tarkastellaan esimerkiksi isovanhemmuutta. Senioreiden haastattelussa haastattelijalla on hyvä olla herkkä ja avoin mieli kohdatessa eri sukupolven kuuluvia ihmisiä, aivan kuten lastenkin tapauksessa. (Lumme–Sandt 2005, 143-144.)

6.4 Aineiston käsittely ja analysointi

Heti haastattelujen jälkeen haastattelumateriaali litteroitiin, eli muutettiin kirjoitettuun muotoon. Pyrin litteroimaan aineiston sanatarkasti, mutta en niin tarkasti, että olisin huomionut tauon paikat haastateltavan puheessa, haastattelutilanteen ulkopuoliset häiriöt tai mahdolliset sanattomat viestinnät ja elekielen. Ne eivät olleet niin oleellisia opinnäytetyöni kannalta, koska en tutkinut haastateltavien käyttäytymistä. Ainoana poikkeuksena kirjasin lasten nyökkäykset silloin, kun heiltä ei saanut nauhalle muuta vastausta. En kirjoittanut niitä haastattelutilanteessa tilannekohtaisesti muistiinpanoihin, vaan vastasin itse nauhalle nyökkäyksen tarkoittavan hyväksyvää vastausta.

Litteroinnin jälkeen luin haastatteluaineistoa läpi, että se tulisi tutuksi ja että osaisin hahmottaa seuraavaa vaihetta, eli teemoittelua varten eri teemojen sisältöä. Teemoittelu tarkoittaa sitä, että haastatteluaineistosta etsitään olennaisimmat osat ja näin pelkistetään teksti (Moilanen & Räihä 2007, 55). Teemoittelu tapahtui siten, että tietokoneen kirjoitusohjelmalla leikkasin ja liimasin aineistoa eri teemojen alle. Samalla merkitsin tutkimuskysymysten kannalta ei niin oleelliset kohdat haastatteluaineistoon omilla väreillään, että pystyisin vielä lopussa helposti palaamaan karsittuun aineistoon ja tarkistamaan löytyisikö sieltä kuitenkin jotain mitä en ollut aiemmin huomionut.

Teemoittelun teemat valikoituivat haastattelurungon pohjalta. Moilasan ja Räihän mukaan (2007, 55) tällöin keskeiseksi nousee se, mitä haastateltavat kertovat kunkin teeman kohdalla. Etsin aineistosta haastateltavien antamia merkityksiä sen sijaan että olisin etsinyt uusia teemoja heidän puheidensa sisällöstä aineistolähtöisesti. Teemat, joiden mukaan teemoittelin litteroidun haastatteluaineiston, ovat siis vapaaehtoistyö, kolmas ikä, kansalaistoiminta, sukupolvityö sekä monimuotoinen isovanhemmuus. Ensimmäinen, toinen ja kolmas tutkimuskysymys liittyy vapaaehtoistyöhön, kolmannen iän sekä kansalaistoiminnan teemoihin. Neljännen tutkimuskysymyksen, eli toiminnan merkityksen tutkiminen avautuu sukupolvityön ja monimuotoisen isovanhemmuuden teemojen avulla. Viides tutkimuskysymys kokoo kaikkien edellä mainittujen teemojen sisältöä, kun selvitetään miten MLL:n Kylämummi ja -vaaritoiminnan tavoitteet toteutuvat käytännössä.

Teemoihin jaottelun jälkeen tulostin aineiston vielä luettavaksi. Kun luin aineistoa läpi, tein samalla alleviivauksia haastateltavien mielenkiintoisimmista kommentteista,

kirjoitin marginaaliin muistiinpanoja omista huomiosta sekä mietin yhteyksiä teoriapohjaan. Tämän jälkeen kirjoitin tutkimustulokset ylös.

6.5 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksenteossa on noudatettava hyvää tieteellistä käytäntöä, jotta lopputulos olisi eettisesti hyvä ja asianmukainen. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että toimii rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti, kunnioittaa toisten tutkijoiden saavutuksia ja toteuttaa tutkimuksen eri vaiheet eettisesti kestävien tutkimusmenetelmien mukaisesti. (Hirsijärvi ym. 2008 23-24.) Opinnäytetyön luotettavuuskysymykset tulee huomioida jo suunnitteluvaiheessa, koska luotettavuus liittyy jokaiseen opinnäytetyön vaiheeseen. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan lisätä eri vaiheissa, mutta jälkikäteinen luotettavuuden parantaminen ei ole mahdollista. Opinnäytetyön valintojen ja ratkaisujen tulee olla perusteltuja. (Kananen 2010, 69.)

Haastatteluja suunnitellessa tulee huomioida erityisesti lasten haastattelujen lapsiystävällisyys ja opinnäytetyön eettisyys. Haastatteluvuorovaikutus ei voi toteutua tyhjiössä ja siksi puhutaan tutkimuksen sosiaalisesta kentästä. Sosiaalisella kentällä tarkoitetaan kaikkia haastattelussa mukana olevia toimijoita sekä siihen liittyviä instituutioita. Lasten laadullinen haastattelu tapahtuu ”kolmiosuhteessa”, koska lapsi ei itse voi päättää osallistumisestaan. (Alasuutari 2005, 147.)

Haastatteluja varten oli hankittava tarvittavat luvat. Lasten haastatteluihin tarvittiin tutkimuslupa (LIITE 1) Mikkelin päivähoidon esimieheltä ja jokaiselta päiväkodilta pyydettiin vielä yleisesti lupaa haastattelujen toteuttamiseen. Jokaisen lapsen vanhemmalta pyydettiin kirjallinen suostumus (LIITE 3) lapsen osallistumisesta haastatteluun. Kylämummeja informoitiin haastatteluista sekä pyydettiin tarvittavat luvat haastatteluun (LIITE 2). Kaikki haastattelut toteutettiin haastateltaville tutuissa ympäristöissä, eli päiväkodeissa ja kylämummien haastattelut MLL:n tiloissa, joissa he kokoontuvat säännöllisesti.

Haastateltavien henkilöllisyyttä suojeltiin siten, että heidän nimensä muutettiin opinnäytetyöhön. Kylämummien haastatteluotos oli pieni, joten heidän ikäänsä ei mainita haastattelun sitaateissa, koska tällöin tunnistettavuus olisi helpompaa. Kylämummien iällä ei ole tutkimustulosten kannalta merkittävää roolia, vaikka tutkimuskohteena on

varaisovanhemmuus. Haastateltujen kylämummien ikien keskiarvo sijoittuu kolmannen iän ikähaarukkaan, joten se on riittävä tieto opinnäytetyön tutkimuskysymysten kannalta. Kylämummien kokemukset olivat aika samankaltaisia, eikä opinnäytetyössä ollut tarkoitus perehtyä kenenkään haastatellun vastauksiin tarkemmin, vaan tarkoituksena oli etsiä vastauksista kaikkia haastateltavia yhdistäviä asioita.

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Vapaaehtoistyö haastateltavien mielestä

Johdatteluna Kylämunni ja -vaaritoiminnan merkitykseen, syvennyttään ensimmäisen tutkimuskysymyksen mukaisesti ensin yleisesti vapaaehtoistyöhön ja siihen millaiseksi haastateltavat kokivat sen. Ei voinut olettaa, että lapset osaisivat määritellä mitä vapaaehtoistyö varsinaisena käsitteenä on ja siksi lasten haastattelussa vapaaehtoistyökäsitettä johdateltiin liittymään heidän päiväkodissa vierailevaan vapaaehtoiseen mummiin. Haastateltavien lasten kanssa mietittiin yhdessä esimerkiksi sitä mikä kylämunni nimi on, kuinka usein hän vierailee, onko hän kenenkään päiväkotilaisen oma mummi ja mitä se sellainen vapaaehtoistyö on. Lapset sitovat vapaaehtoistyön vahvasti siihen mitä näkevät ja kokevat. Lapset totesivat, että vapaaehtoistyötä tekevä on eläkkeellä, vierailee päiväkodissa pari kertaa, käy kaikissa päiväkodeissa, on kaikkien päiväkotilaisten mummo ja että hänen luokse saa mennä milloin tahansa ja voi halata. Lasten kommentit olivat hyvin erilaisia riippuen juuri heidän kokemuksistaan.

Konsta (5-v.): Että kuka voi leikata ruohon niin että joku sanoo että mä haluan. Niin.

Haastattelija: Niin ni se on sillo vapaaehtoinen? Joo-o. Mitäs muuta tarkoittaa vapaaehtoinen tai vapaaehtoistyö? Mitä siitä tulee mieleen?

Konsta (5-v.): Että ei sit lopeta vaikka ei jaksais.

Matti (5-v.): Mulle ei tuu paljo mitää mieleen koska mä en tiää paljo vapaaehtosista.

Haastatellut kylämummit liittivät vapaaehtoistyöhön hyvin paljon yleisiä vapaaehtoistyön termejä ja periaatteita. Kylämummien mielestä vapaaehtoistyöhön lähtevällä on eräänlainen auttamismieli. Ikään kuin tiedostetaan yhteiskunnan palveluiden riittämättömyys ja siksi, jos on omaa aikaa ja halua auttaa, niin voisi antaa aikaa sitä tarvitseville. Hyvä mieli on työn palkkiona, koska vapaaehtoistyöstä ei sovi pyytää tai halutaan rahallista korvausta. Muita tärkeitä seikkoja ovat esimerkiksi se, ettei ole sidottu johonkin tiettyyn kellonaikaan vaan voi itse määritellä vapaaehtoistyön ajankohdan ja

keston. Vapaaehtoistyölle osaa myös antaa suuremman arvon tilanteessa, jossa auttajan rooli onkin vaihtunut väliaikaisesti autettavaksi. Yllättäen leskeksi jäänyt kylämummi muistaa hyvin erään lohduttajan sanat: ”nyt sie saat sitä mitä sie oot toisille antanu.”

”Eli tavallaa mun luona kävi todella paljo ja että sit huomaa että tytär sano että hän ei voinu kuvitellakaa että sulla on näi paljo ympärillä olevia jotka välittää.” (Siiri)

7.2 Kylämummien motiivit lähteä mukaan vapaaehtoistyöhön

Toisella tutkimuskysymyksellä selvitettiin millaisia motiiveja seniori-ikäisillä kylämummeilla on kolmannen iän vaiheessa lähteä mukaan vapaaehtoistoimintaan. Haastatteluista selvisi, että kylämummien yleisimmät motiivit vapaaehtoistyöhön osallistumiseen ovat juuri samat kuin Yeungin (2002) tutkimuksessa esitellyt yleisimmät motiivit.

Haastatteluista selvisi, että kun tiivistähtinen työelämä jäi taakse, kylämummit kaipaivat vapaa-aikaan jotakin elämänsisältöä. Vapaa-aika kotona vailla minkäänlaista säännöllistä rytmiä tuntui kylämummien mielestä hassulta ja hieman tylsältäkin kun viikonpäivät eivät eronneet toisistaan ja sunnuntaitkaan eivät tuntuneet enää sunnuntailta. Terveenä ja ahkerana seniorina halusi käyttää vapaa-ajan hyödyksi siten, että voisi auttaa toisia ja että toiminnasta saisi iloa myös itselle.

Kaikilla haastatelluilla kylämummeilla on omia lapsia ja lastenlapsia, yhdellä kylämummilla myös lapsenlapsenlapsia. Yksi lähes kaikkia kylämummeja yhdistävä motiivi sille miksi on lähtenyt mukaan toimintaan on se, että omia lastenlapsia ei välttämättä tapaa usein, lapsenlapset asuvat toiselle paikkakunnalla, toisella puolella maailmaa tai lapsenlapset ovat jo sen verran vanhoja, etteivät samalla tavalla enää kaipa hoivaa ja syliä. Varamummina toimiminen saattaa herättää kylämummien omien lastenlasten keskuudessa ihmettelyä ja huolta. Kenen mummi oma mummi onkaan?

”Se oli kyllä ihan järkyttyny sitte tästä ku oli puhetta että mie lähen mummoksi niin se oikein alahuuli vapisi ja kysy että oothan sä sit kuitenkin enemmän mejän mummo?”

Tää pelkäs, että nyt se kokonaan jättää, eikä heitä ollenkaa noteeraa, mut siis onhan tässä mummoudessa, kyllä riittää jakaa vähän laajemmallekin.” (Maija)

Kuten Harju (2003) totesi, kansalaistoiminta on toimintaa itselle tärkeiden asioiden puolesta. Haastatelluilla kylämummeilla heräsi halu auttaa ja olla varamummona sellaisille lapsille, joilla ei ole omia isovanhempia. Joidenkin lasten vanhemmilla tai isovanhemmilla ei välttämättä ole aikaa touhuta lasten kanssa, jolloin ylisukupolvisuuden toteutuminen jää vähäiseksi. Kylämummitoiminta on sukupolvia yhdistävää ja rikastuttavaa toimintaa.

Yksi kylämummi perusteli toimintaan lähtemistä sillä, että hän on oikeastaan aina ollut osallinen ja aktiivinen osallistuja. Kun hän lähti työelämässä mukaan yhteen juttuun niin pian huomasikin sen poikineen suhteita ja johtaneen eri elämän vaiheissa esimerkiksi sihteerin tai puheenjohtajan toimiin erilaisissa yhdistyksissä, liitoissa ja hallituksissa. Tästä huomaa juuri osallisuuden ja osallistumisen eron. Ensiksi kylämummi osallistui aktiivisesti ja sen jälkeen sitoutui toimintaan ja otti vastuuta, jolloin voidaan puhua enemmän osallisuudesta.

Kun kylämummi ja -vaaritoiminta esiteltiin alueen sanomalehdessä ensimmäisen kerran vuonna 2008, kiinnostuivat haastatellut kylämummit heti toiminnasta. Osa oli kuullut toiminnasta tuttavaltaan ja joitakin oli pyydetty mukaan myöhemmin. Lasten parissa tehtävä vapaaehtoistyö kiinnosti ja toiminta tuntui kaikista sellaiselta mitä oli kaivannutkin. Yksi kylämummi totesi, että hän olisi kaivannut perheeseen tämänkaltaista toimintaa jo kolmisenkymmentä vuotta sitten, silloin kun omat lapset olivat pieniä. Toinen kylämummi oli jo kauan miettinyt, että pitäisi mennä kysymään lähipäiväkodista tarvitsisivatko he mummia. Oli tavallaan helpotus, että toiminnalle löytyi taustajärjestö, jolloin käytännön asioitakin oli helpompi hoitaa. Yksilötoiminnasta tuli näin organisoitua ja virallista vapaaehtoistyötä.

7.3 Kylämummitoiminnan hyödyt ja merkitykset kylämummeille

Kolmannen tutkimuskysymyksen avulla selvitettiin mitä kylämummit saavat vapaaehtoistyöstä, eli tässä tapauksessa Kylämummi ja -vaaritoiminnasta. Haastattelujen perusteella selvisi, että kylämummina toimiminen antaa paljon. Toiminta auttaa pysymään virkeänä, antaa elämään iloa, rytmiä ja virikkeitä, toiminnan kautta tutustuu eri-

lasiin ihmisiin ja kylämummina toimiminen antaa tunteen siitä että on tarpeellinen. Eräs kylämummi pohti, että ehkä iän myötä vanhenee eri tavalla kun pysyy ajan hermolla ja elämässä kiinni. Kylämummit tiedostavat hyvin toiminnan kaksisuuntaisuuden. Vastavuoroisuuden käsite nousikin erittäin vahvasti esille kaikkien kylämummien puheissa, eli antaessaan saa.

”Miust tuntuu että mie oon pystyny antamaan jottai ainaki nykysi tähän mut oon mie vähä itsekäs ku miust tuntuu että mie oon iteki saanu sieltä paljo.”(Siiri)

Yksi tärkeimmistä asioista mitä haastatellut kylämummit saavat toiminnasta, on ystävyys toistensa kanssa. Kylämummit kokevat, että heillä on kiva ja toimiva ryhmä. Kuten jo teoriapohjassa käsiteltiin, vapaaehtoistyö lisää osallisuutta yhteiskunnassa ja ehkäisee ihmisten syrjäytymistä. Yksi kylämummoista totesi, että toiminta antaa itselle paljon ja tärkeää on, ettei tarvitse olla yksinään jos ei halua.

”Meillä on tosi hyvä henki eli ollaan niinku ryhmäännytty, että mun mielestä tää antaa sitä semmosta että me kuulutaan johonki, me ollaan semmonen ihan hyvä porukka. Ja ehkä samantyyliiset ihmiset...oon vähän sitä mieltä että niinku ajaudutaan että jos tää ei ois kivaa, eikä tykättäis niin eihän me tässä oltais. Että kyllä se täytyy jotenki tuntuu ittestäki hyvälle. Että mulle se on iso merkitys että tavataan toisiamme. Nähdään että hei mitäs sulle kuuluu ja mites on menny niin se auttaa niinku.” (Siiri)

Kylämummi ja -vaaritoiminnasta vastaavan työntekijän puuttuminen puolen vuoden ajan vaikutti selvästi kylämummeihin. Yksi kylämummeista totesi, että kylämummien yhteisten tapaamisten merkityksen tajusi paremmin vasta sitten, kun kukaan ei ollut järjestämässä tapaamisia. On tärkeää, että toiminnalla on vastuuhenkilö, joka informoi ja pitää toiminnan langat käsissään. MLL on järjestänyt kylämummeille virkistysretkiä ja tapahtumia, joissa on voinut tavata myös muita vapaaehtoistyöntekijöitä. Kylämummit ovat itsenäisestikin järjestäneet pienellä porukalla kokoontumisia esimerkiksi joulun aikaan.

Verrattuna esimerkiksi kriisipuhelinpäivystykseen, tukihenkilötoimintaan tai muuhun henkisesti rankkaan vapaaehtoistyöhön, on Kylämummi ja -vaaritoiminta olemukseltaan selvästi positiivisempaa. Yksi kylämummeista totesi, että lasten kanssa toimiminen tuo hyvää vaihtelua ja vastapainoa henkisesti raskaalle omaishoitajan työlle, jota

kylämummi tekee. Omassa elämässä tapahtuvat ikävät asiat, kuten läheisten kuolemat unohtuvat hetkeksi. Lasten kanssa toimiminen piristää selvästi ja toiminnasta saa paljon hyvää mieltä. Lapset rientävät halaamaan ja tervehtimään iloisesti, kun kylämummi saapuu päiväkotiin.

Kylämummitoiminnan voimaannuttava vaikutus näkyy ehkä selvimmin juuri jälkeensä tulevana hyvänä olona ja mielenä. Kylämummien puheista sai käsityksen, että heidän kolmannen iän elämänvaiheensa on hyvin kiireinen. Kalenteri täyttyy erilaisista menoista ja aina välillä kylämummit saattavat ajatella, että miksi piti tuokin päiväkotivierailu sopia samalle viikolle muiden menojen ohella. Mutta joka kerta kun päiväkotiin on kuitenkin mennyt, olo on melkein entistä virkeämpi. Kylämummit toteivatkin, että kotimatka taittuu melkein hyppyaskelilla ja voi todeta että ”olipas kiva kun tuli kuitenkin lähdettyä!”

”Kyllä siellä niin mukava on käydä - - joka kerta mie saan kyllä ainaki yhen suukonki, että eilenki sain. Ainaki yks semmonen vakiosuukottaja siellä on. Että se on ihan kiva.” (Raili)

Kylämummit nostivat esille erittäin tärkeänä asiana myös sen miten hyvin päiväkodin henkilökunta on ottanut heidät vastaan. Kylämummit toteavat, että tuskinpa päiväkoedeissa viitsisi käydä jos ei tuntisi itseään tervetulleeksi myös henkilökunnan puolelta. Kiitos työstä merkitsee paljon. Vapaaehtoistyöntekijä saattaa lopettaa vapaaehtoistyön vain sen takia, ettei koskaan saa kuulla tekevänsä merkittävää työtä tai ei vain muuten uskalla pyytää palautetta toiminnaltaan. Myönteisillä vapaaehtoistyön kokemuksilla on vaikutusta pitkällä tähtäimellä.

Raili: Niin ja jos vaan pelkästään lapset niinku näyttäs että on tervetullut ja aikuiset ei välittäis niin että eihän meitä nyt tarvii paapomaan ruveta mutta se että henkilökunnakii ni tykkää että käy. Että ei oo sitten että ”taas tuo tuli”.

Martta: Niin, ilosina, että ”ai kiva, Martta-mummi tuli taas tänään” siis jo se että sanotaan ääneen niin siis semmosella ystävällisellä äänellä.

Raili: Niin. Ni että siitä huomaa että se tarkoittaa.

7.4 Kylämummitoiminta kylämummien ja päiväkodin lasten kertomana

Neljännän tutkimuskysymyksen mukaisesti selvitettiin millaisen merkityksen kylämummit ja lapset antavat toiminnalle. Jotta toiminnan merkitykseen pystyisi syventymään parhaiten, kylämummeja ja lapsia pyydettiin kertomaan millaista toiminta käytännössä on. Toiminnan merkitykseen syvennyttään seuraavan tutkimuskysymyksen yhteydessä.

Mikkelin Kylämummitoiminta on sisällöltään hyvin samankaltaista kuin miten Mannerheimin Lastensuojeluliitto toimintaa esittelee. Kylämummi ja -vaaritoiminnassa painotetaan sitä, että vapaaehtoiset mummit ja vaarit eivät ole päiväkodin tilapäistyövoimaa. Kaikki haastatellut kylämummit kertoivat osallistuvansa päiväkodin rytmin mukaiseen toimintaan, eli he ovat aamun ja aamupäivän aikana lasten apuna pukemisessa, leikkivät ja vahtivat ulkona, osallistuvat lasten pienryhmäleikkeihin sisällä, ovat mukana retkillä jne. Osa kylämummeista syö lasten kanssa. Kylämummin vierailu päättyy siihen, kun lapset menevät päiväunille. Yhden päiväkodin lapset käyvät myös kylämummin kotona. Vaikka kylämummit eivät vierailekaan tiiviisti päiväkodeissa, niin he ovat silti tiedostaneet oman roolinsa siellä hyvin.

”Vaikka me ei sitä varten olla sinne menty että myö niinku ketään korvattais, eikä missään tapauksessa korvatakaan että ammatti-ihmiset, työntekijät on aivan eri asia, he on saanu koulutuksen -- mutta kuitenkin että on käsiparina. Niin kyllä meistä, uskon että joka tarhassa meistä on apuakii.” (Siiri)

Perhetuvassa kylämummi tekee hyvin samankaltaisia asioita kuin päiväkodeissa eli auttaa pukemisessa, leikkii, lukee ja pelaa pelejä lasten kanssa. Perhetupa eroaa päiväkodeista siten, että siellä on vanhemmat (useimmiten äiti) mukana. Kylämummi voi tällöin hoitaa vauvaa esimerkiksi silloin kun äiti juo kahvia.

Lasten haastattelut tukivat hyvin sitä, mitä kylämummitkin toiminnan sisällöstä kertoivat. Lapsia haastatellessa piti jatkuvasti muistaa painottaa sanaa kylämummi, koska aina ei voinut olla varma puhuvatko lapset siitä mitä he ovat tehneet kylämummin vai oman mummin kanssa. Kaikilla haastatelluilla päiväkodin lapsilla oli ainakin yksi isovanhempi.

*Elmeri (6-v.): Ja se lähtee aina siinä aamupäivän välissä ku...ku me mennään päivän-
unille. Niin silloin se just lähtee. Se on vaan puoli päivää meillä.*

Topias (5-v.): Niin, koska se on silleen että sehän lähtee kotiin nukkumaan.

*Elmeri (6-v.): Mummi tykkää aika usein nukkuu kyllä päiväunet. Ja omassa kotona
vielä. Ja sit se...*

Haastattelija: Niin se kylämummiko?

Elmeri (6-v.): No niin varmaan sekin.

Haastatellut lapset kertoivat leikkineensä kylämummin kanssa ja että mummi katsoo kun he leikkivät. Kylämummin kanssa on saatettu olla hippaa, piilosta, polttopalloa, pelattu, maalattu ja usein mummi on lukenut kirjoja. Satuja on ollut mukava kuunnella ja lukutaitoisten lasten mielestä on ollut ihan kivaa kun ei itse tarvitse lukea vaan saa kuunnella. Haastatteluissa lapset kuvailivat kylämummiä kivaksi, mukavaksi ja hauskaksi. Tämän tyyppiset vastaukset olivat odotettuja, koska 3–6-vuotiaiden kehitysvaiheessa lapsen käsitys muista ihmisistä on vielä jäsentymätön ja enemmänkin tilannekohtainen. Lapsilta kysyttiin perusteluja sille, miksi kylämummi on kiva tai mukava. Vastaukset olivat hyvin usein tyyliltään ”no ku se vaan on” tai liittyivät siihen mitä lapset olivat haastattelussa jo aiemmin kertoneet. Joissakin vastauksissa kylämummin merkitys lapsille korostui enemmän.

”Noku se ottaa silleen mieluullisesti nii meijät vastaan - - ja ja se myös haluaa.” (Iida 6-v.)

Kuten jo aiemmin mainittiin, Mikkelin päiväkodeissa ei vieraile virallisia kylävaareja. Joidenkin kylämummien omat miehet ovat olleet kuitenkin tekemisissä päiväkodin lasten kanssa silloin tällöin. Eräs kylämummi on ollut miehensä kanssa päiväkodin tapahtumissa, jotka on tarkoitettu lasten isovanhemmille. Näin lapsille ei ole aiheutunut mielipahaa siitä, että he erottautuisivat joukosta tai tuntisivat itsensä yksinäisiksi.

”No on se munki mies mut hän on ollu yhden kerran vaan ku siellä oli tuota kinkerit ja sitte oli ku sinne oli isovanhemmat kutsuttu ja sitte kaikilla lapsilla ei ollu isovanhempia niin me oltiin, ne oli silloin sopinu niin että kellä ei ollu isovanhempia niin sit kinkereitten jälkeen mennään niinku toiseen ku siellä on kaksi taloa niin toisen talon puolelle ja nehän tykkäs ihan kamalasti ku mun mies touhus niihen kanssa, pojat ympärillä koko ajan ja mies teki muka taikatemppeja ja kaikki meni täydestä.” (Martta)

Haastatellut päiväkodin lapset eivät osanneet oikein kuvitella millaista toiminta olisi jos heidän luonaan vierailisi myös kylävaari. Lapset eivät olleet kuulleet kylävaareista, joten heidän oli vaikea kertoa asiasta, josta heillä ei ollut omaa kokemusta. Ne lapset, jotka olivat toimineet kylämummin miehen kanssa, halusivat tehdä samoja juttuja uudestaan, kuten esimerkiksi tehdä kaarnalaivoja tai jutella kalajuttuja. Ne lapset, joilla ei ollut kokemusta vapaaehtoisesta vaarista, totesivat että varmaan halusivat tehdä samoja juttuja kuin kylämummin kanssa. Osa haastatelluista lapsista kyseenalaisti kylävaarin tarpeellisuuden.

Topias (5-v.): Että kato ku jos tänne tulis pappa, niin se saattas olla vähän silleen että kato ku meillä on jo yks mies täällä, niin se varmaan riittää.

Haastattelija: Kukas se mies on?

Topias (5-v.): Lauri

Haastattelija: Onks se työntekijä täällä?

Topias (5-v.): (nyökkää)

Haastattelija: Niin niin.

Elmeri (5-v.): Mut se ei oo kylävaari

7.5 MLL:n tavoitteiden toteutuminen

Kylämummien haastattelujen perusteella eniten yllätti se, että kylämummit ehkä hieman kyseenalaistavat ja vähättelevät toiminnan yleisten tavoitteiden toteutumista niitä kysyttäessä. Se voi johtua ensinnäkin siitä, että toiminta päiväkodin arjessa on hyvin rutiininomaista ja samankaltaista lähes joka kerralla (aamupala, leikkituokio, aamupiiri, ulkoleikkejä, lyhyt tuokio ennen ruokailua, ruokailu jne.). Kylämummin varsinainen oma tuokio voi olla pelkästään kirjan lukeminen ennen ruokailua, jolloin kaikki lapset ovat yhtä aikaa läsnä. Tällöin kylämummit saattavat ajatella olevansa enemmänkin lisäkäsiniä auttamassa päiväkodin arjessa ja varsinainen tavoitteellinen toiminta jää vähäisemmäksi.

Toiseksi myös se, että kun toiminnan sisällöstä puhutaan haastattelutilanteessa ja peilataan käytäntöä toiminnan yleisiin tavoitteisiin, ei välttämättä osaa pohtia toiminnan syvempiä merkityksiä. Joidenkin kylämummien kohdalla kävi siten, että oman toiminnan merkityksestä kerrottiin aluksi hieman vaatimattomasti ja epäillen. Toiminnan

merkitys paljastui kuitenkin keskusteltaessa vapaammin muista teemoista, ikään kuin sivulauseessa.

”Sellasia hienoja juttujahan siinä tavoitteissa on ollu niitä kaikkia sukupolvien ketjuja ja perinteitten siirtämistä, mutta siis sinänsä niin en mä sillä tavalla oo sitä osannu mieltää. Mutta sitä lähinnä just että ku on niitä lapsia, joitten isovanhemmat on kaukana ja niitäkin lapsia valitettavasti on esimerkiksi joilla avioeron myötä niin on katkenneet suhteet myös isovanhempiin ja se on tosi kurjaa. Että on niinku sellanen edellisen sukupolven edustaja aina siellä vanhempana.” (Maija)

Viimeinen tutkimuskysymys koskee juuri Kylämummi ja -vaaritoiminnan tavoitteiden toteutumista. Peilaamalla kylämummien kokemuksia toiminnan yleisiin tavoitteisiin, pystyy yhä selkeämmin hahmottamaan miten toiminnan tavoitteet toteutuvat – vähätelyistä ja epäilyistä huolimatta.

7.6 Kylämummin ja kylävaarin lupaus

Kylämummit ovat sisäistäneet allekirjoittamansa MLL:n Kylämummin ja kylävaarin lupauksen (Sukupolvet lapsuuden tukena 2007, 25) erittäin hyvin, koska haastattelussa nousi esille täsmälleen samat asiat. Lupauksen mukaan kylämummit lupaavat olla turvallinen aikuinen lapselle, pitää kiinni sovitusta asioista ja olla luottamuksen arvoinen. Kylämummien haastatteluissa nousivat esille juuri turvallisena ja vastuullisena aikuisena oleminen, kun heiltä kysyttiin mitä kylämummilta vaaditaan. Kylämummit kertoivat sopivansa päiväkotivierailut aina ennakkoon, eivätkä siis mene päiväkotiin satunnaisesti silloin kun mieleen juolahtaa. Vanhempia tavatessaan kylämummit esittelevät itsensä ja muistavat aina mainita, että toiminnalla on tarkoituskin. Vanhempien on hyvä tietää kuka kylämummi on, etteivät he sitten ihmettele kenelle lapset huutelevat tervehdyksiä kaupassa tai muissa tilanteissa.

”Joo joka kerran mieki sanon että mie oon Mannerheimin Lastensuojeluliiton kautta ja että on heidän toimintaa tää kylämummotoiminta. Ett se tulee niinku siinä ku esittelee ittensä että miks on täällä...tai että ei ole villinä mummona.” (Martta)

”Joku päiväkotilapsihan oli sanonu, että Siiri-mummo hakee hänet päiväunien jälkeen, niin oli äiti ihmetelly hirveesti että hyvänen aika että kuka tulee hakemaan. Niin sitten hoitajat oli valaissu, että meillä on tämmönen päiväkotimummo, että ei Siiri-mummo kyllä tuu.” (Siiri)

Kylämummi ja -vaaritoimintaan ei varsinaisesti sisälly toiminta lasten perheiden kanssa, koska kylämummit eivät ole sijaisisovanhempina perheissä. Kylämummit kertoivat haastatteluissa, että he tapaavat lasten vanhempia satunnaisesti silloin kun lapsia tuodaan päiväkotiin. Perhetuvassa vanhempien kanssa voi jutella koko toiminnan ajan. Kylämummit ovat tervetulleita osallistumaan päiväkotien tapahtumiin, kuten joulu- ja kevätjuhliin, vanhempien aamupalaan tai isovanhempien päivään ystävänpäivänä. Näissä tilanteissa vanhempiin pystyy tutustumaan hieman paremmin sekä myös kertomaan Kylämummi ja -vaaritoiminnasta enemmän. Vanhemmat ovat todenneetkin että ”no olipas kiva nähdä nyt sitten mummokii, sinusta aina puhutaan”. Kaikissa päiväkodeissa tutustuminen vanhempiin ei ole kuitenkaan helppoa juhlissakaan, johtuen suuresta päiväkodista ja useista eri ryhmistä. Tällöin vanhempia on valtava määrä, eikä ole yhtä helppoa esitellä itseään. Tätä ei kuitenkaan koeta puutteena, koska Kylämummi ja -vaaritoiminnan luonne on enemmän lapsiin painottuvaa ja vastuu koteihin pidettävistä yhteyksistä kuuluu enemmän päiväkodin henkilökunnalle.

Kylämummit lupaavat kuunnella lapsen mielipiteitä, toimia lasten parhaaksi, kunnioittaa lasta sekä kunnioittaa myös perheen ja toimintapaikan arvoja. Ehkä selvimmin esille noussut asia, jossa haastatellut kylämummit joutuvat malttamaan mielensä ja taipuvat kunnioittamaan päiväkodin arvoja, on lasten omatoimisuuden kunnioittaminen. Päiväkodeissa panostetaan esimerkiksi siihen, että lapset siivoaisivat omat leikkinsä ja että opeteltaisiin pukemaan ja riisumaan itse. Kylämummit totesivat, että omien lastenlasten kohdalla tulee herkemmin autettua kaikessa ja siksi lasten omatoimisuuteen opettaminen päiväkodissa on vaatinut itselle ominaisten toimintatapojen muuttamista. Kylämummit lupaavat muistaa salassapitovelvollisuuden koskien yksittäistä lasta, perhettä tai toimintapaikkaa sekä lupaavat toimia yhteistyössä MLL:n vastuhenkilön ja paikallisyhdistyksen kanssa.

”Ja sit tää vaitolovelvollisuus on meillä myös kans. Että jos nähään ja nähäänki ja kuullaan kaikenlaista mutta ei sitte viedä sitä eteenpäin, että jotain nimettömiä sutka-

uksia voijaan niinku kertoa ja sanoa, mutta ei sitte semmosia henkilökohtaisia asioita ei sitte kuleteta ees kotiakkaan.” (Raili)

Haastatteluissa todettiin, että yhteistyö MLL:n vastuuhenkilön kanssa on toimivaa ja myös hyvin lämminhenkistä. Yhteiset tapaamiset toisten kylämummien kanssa ovat odotettuja tuokioita. Tapaamisissa vaihdetaan kuulumisia, saadaan infoa uusista käytännöistä, tapahtumista ja välitetään myös sellaisten kylämummien kuulumisia, jotka eivät ole paikalla.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsiteltiin lyhyesti vapaaehtoistoimintaan liittyviä haasteita ja erityisesti sitä, ettei vapaaehtoisten rikostaustaa pysty selvittämään. Koska opinnäytetyön tarkastelunäkökulma on keskittynyt hieman enemmän sukupolvityöhön kuin vapaaehtoistyöhön, ei haastatteluissa ollut tarkoitus syventyä aiheeseen sen tarkemmin. Aihetta kuitenkin hieman sivuttiin haastatteluissa, kun kylämummit keskustelivat siitä mitä kylämummilta vaaditaan. Ikävä tosiasiahan on, että periaatteessa kylämummina tai kylävaarina voi toimia ihan millainen ihminen tahansa.

”Ei meiltä kyllä mitään todistuksia kysely. Mutta se että tietysti täytyy olla sellanen ihminen joka tykkää lapsista, että ei sitten sinne kai joku sadisti voi lähteä että kiusaamaan lapsia noita-akkana siellä. Että kyllä siellä täytyy tietysti olla sellanen lämmin ote ja kokee - - että vois olla lämmin ystävä lapselle.” (Maija)

7.7 Monimuotoisen isovanhemmuuden roolien toteutuminen

Kylämummit kokevat, ettei heillä ole varsinaista roolia kylämummina. Kaikki kylämummit totesivat, että he toimivat lasten kanssa samalla tavalla kuin omien lastenlastensa kanssa ja että ”lapset ovat lapsia”, eli tietyt käyttäytymisnormit ovat olemassa. Ainakaan haastateltujen kylämummien tapauksessa ei voida siis puhua erilaisista isovanhemmuuden muotokuvista, joita Ijäs (2004) määritteli.

”En mä ainakaa oo mitenkää erilainen, kyl mie oon se omana persoonana meen, että en mie siellä oo mitään päiväkotimummon roolia ajatellukaan että se ois jotenki erilainen ku se miun perusolemus.” (Maija)

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kylämummi ja -vaaritoiminnan käynnistämisen oppaassa (Sukupolvet lapsuuden tukena 2007, 32) on esitelty monimuotoisen isovanhemmuuden kaavio (LIITE 6), jossa on erilaisia termejä kuvaamaan kylämummin tai kylävaarin roolia. Oppaassa ei ole avattu termejä sen kummemmin, joten olen poiminnut haastattelumateriaalista mielestäni näitä termejä kuvaavia sisältöjä ja lainauksia sekä käyttänyt hyödyksi myös aiemmin opinnäytetyössä käsiteltyjä isovanhempien rooleja Hirsijärven (2000) mukaan. Haastattelutilanteessa kylämummeille ei näytetty monimuotoisen isovanhemmuuden kaaviota eikä mainittu rooleja nimeltä.

Ihmissuhdeosaaja

Kylämummit ja -vaarit toimivat päiväkodeissa ihmissuhdeosaajina. He kuuntelevat mitä lapsilla on kerrottavana, pohtivat yhdessä mieltä askarruttavia asioita ja toimivat eräänlaisena auktoriteettina. Kylämummeihin ei suhtauduta samalla tavalla kuin päiväkodin henkilökuntaan. Kylämummit pohtivat, että auktoriteettiasema on varmasti koko ajan olemassa, koska kylämummit ovat vanhempia kuin päiväkodin henkilökunta. Mutta silti kylämummiin suhtaudutaan enemmän niin kuin omaan mummiin. Mummoilla on tunnetusti erilaisia keinoja, kuten eräs kylämummi, jolla on selvästi rauhoittava vaikutus lapsiin.

”Yks semmonen vilkas poika, ehkä hiukkasen ylivilkaskii -- mä olen saanu siitä kunniamaininnan hoitotädeiltä että ku oon saanu tän kaverin sillon ku minä olen siellä niin välillä rauhottumaan ku tulee lähelle ja syliin.” (Martta)

Ikkuna tulevaan

Kylämummit ja -vaarit voivat toimia ikkunana tulevaan, eli heillä on hieno mahdollisuus toimia arvojen siirtäjinä lapsille. Myös tämän aihepiirin tiimoilta haastatellut kylämummit olivat ehkä hieman vähätteleviä sen suhteen, että heillä olisi tärkeä rooli historioitsijoina. Kylämummit toteavat, että päiväkotilaisten ikähaarukan huomioon ottaen lapset tuskin edes jaksaisivat kuunnella pitkiä kertomuksia. Toisaalta päiväkodin rytmin mukaan mennessä ei tarinoille ole paljon aikaakaan. Vanhoista ajoista kertominen tapahtuu kaikkien kylämummien mielestä siis lapsilähtöisesti. Jos esimerkiksi leikin yhteydessä tulee mieleen jokin vanha juttu, on se luontevaa kertoa siinä yhteydessä. Kirjoissa voi olla myös sanoja, joiden merkitystä lapset eivät osaa yhdistää en-

tisaikaan. Yksi kylämummeista on kertonut lapsille tarinoita lapsuudestaan, jolloin hän oli samassa päiväkodissa hoidossa. Myös vanhat valokuvat kertoivat omaa tarinaansa samasta päiväkodista kuusikymmentä vuotta aikaisemmin.

”Niin jottaihan sitä tulee lapsenlapsilleki sanottuu...ennen tehtiin tälleen ja se oli tämmöstä mut ei niille niinku voi mitään kertomuksia.” (Kirsti)

”Niin no se on hyvin ollu näin niinku sellasina pieninä palasina jotakin, mutta ei mitään sellasta johdonmukaista sellaista että minäpä tästä nyt kerron teille tota menneistä ajoista...”(Maija)

On otettava huomioon, että kylämummitoiminnassa lapsiin ei ole sukulaisuussuhdetta, joten omasta historiasta kertominen voi tuntua luontevammalta omille lastenlapsille. Kuitenkin yleisesti vanhoista ajoista kertominen auttaa myös päiväkodin lapsia hahmottamaan paremmin historiaa. Kylämummit muistelevat nauraen lasten hauskoja sutkautuksia.

”Joku lapsi sano että ”kuule mummo ku sie olit lapsi niin oliko sillon kivikausi? - - Se on nytten ku lapset näkee näitä kaikkia televisiosta ja näistä kaikista lastenohjelmita.” (Maija)

Yhteistyökumppani

Samalla tavalla kuten Hirsijärvi (2000) määritteli isovanhempia lasten ystäviksi ja neuvonantajiksi, ovat kylämummit ja -vaarit lasten yhteistyökumppaneita. Kylämummit kertoivat, että päiväkodin lapsille on tärkeää, että kylämummi ruokailee lasten kanssa. Lapsille on erityisen tärkeää, että mummi istuu eri vierailukerroilla eri pöydissä, että kaikki saisivat oman vuoronsa istua kylämummin vieressä. Koska mummien vierailu on hyvin lyhyt, haluavat lapset ottaa siitä kaiken irti. Kaikilla kylämummeilla ei ole tapana jäädä ruokailemaan ja lapset ovatkin kyselleet miksi mummi ei koskaan syö heidän kanssaan. Päiväkodin arjessa kylämummit ovat usein mukana lasten leikeissä. Kylämummit heittäytyvätkin rohkeasti mukaan leikkeihin ja näyttävät samalla lapsille miten pidetään puoliaan, kuten eräs kylämummi totesi.

”Ku leikitään niin tytöt halua tietysti olla prinsessoita tai jotain tällasia hienoja ja sitte mummo on yleensä aina sit se siivooja ja apulainen ja millon mikäkii ja sit mie sanoin että kyl mä en ala kyllä mitää ett mie oon aina vaan tällanen siivooja ett mä kyllä kans haluun olla prinsessa joskus. Siitä sit poikikii että meillä oli yks kerta niin ett koko päiväkoti oli niin että tytöt oli prinsessoita ja pojat oli ritareita tai prinssejä. Ja sitte me aikuiset naiset oltii sitte kanssa pukeuduttu ihan. -- Oli sit sellanen ett miekii sain olla muu ku siivooja ja apulainen.” (Maija)

Kylämummit ovat aistineet, että varmasti vanhempien ja isovanhempien kiireinen elämäntyyli vaikuttaa myös lapsiin. Vanhemman ihmisen kaipuu näkyy lapsista. Juuri silloin kylämummin tärkein rooli on toimia varamummona varsinkin niille, joilla ei ole omia isovanhempia. Maahanmuuttajalapsien kohdalla kylämummit ovat pohtineet, että lasten isovanhemmat asuvat varmasti todella kaukana ja tapaamiskerrat ovat varmasti vähäisiä, jos ollenkaan. Toimimalla kylämummina voi edistää edes hieman heidän kokemustaan sukupolvien välisestä kanssakäymisestä.

Elämän luotsi

Hieman samankaltaisesti kuin toimimalla lasten ystävänä, on kylämummilla tai kylävaarilla tärkeä rooli elämän luotsina. Haastatellut kylämummit pohtivat, että he ovat luoneet omanlaisensa suhteen lapsiin. Kylämummit eivät tietenkään voi koskaan korvata lapsen omien isovanhempien tärkeää roolia, mutta tuskin kenenkään lapsen tai lapsen läheisen kannalta haittaa se, että lapsella on kodin ulkopuolisia, läheisiä ja turvallisia aikuisia. Lapsilla on läheisyyden ja sylin tarve ja juuri sitä kylämummit voivat antaa paljon. Harvoin vierailevaa kylämummiä ehditään ikävöimään ja jotkut lapset saattavat miettiä onko kylämummi heille edes tärkeä, kun eihän se meinaa muistaa kaikkien lasten nimiäkään.

”Ykski poika tuli multa kysymään että mummo, oliko sinulla meitä ikävä? Niin mie sanoin että oli mulla ihan hirveesti teitä ikävä! Että musta tuntuu että ne pitää niinku ihan oikeesti omana mummonaan.” (Raili)

Luottamus ja kiintymys puolin ja toisin syntyy nopeasti. Eräs kylämummi pohtii sen johtuvan siitä, että koska kylämummit vierailevat niin vähän aikaa niin lapset haluavat käyttää sen ajan juuri heidän kanssaan. Toisaalta taas päiväkodin henkilökunnalla on

aika tarkasti mitoitettut aikataulut ja tehtävät, jolloin heillä ei ole välttämättä niin paljon aikaa annettavanaan kaikille lapsille.

”Ja sitte ykskii, hän oli uusi poika siellä, niin se katto mua että sä olet kuule aika vanha. Niin mie sitten että no niinhän mummit ovatkin, että ei mummit oo kovin nuoria. Viikon päästä taas sitte hän katsoi minua ja sanoi että minulla on kuule omakin mummi mut sinä saat tulla minun syntymäpäiville, tulethan? - - Että ei menny ku muutama kerran oltii nähty niin hän oli heti niinku hyväksyny tämän mummin.” (Martta)

Perinteiden vaalija ja taitojen opettaja

Kylämummin tai kylävaarin rooli perinteiden vaalijana on yksi tärkeimmistä rooleista sukupolvityön kannalta. Perinteiden vaalijan rooli liittyy läheisesti myös historioitsijan rooliin. Kuten jo aiemmin on tullut esille, yksi kylämummoista järjestää päiväkodin lapsille vierailuja omassa kodissaan. Kylämummi kertoi, että päiväkodin lapset vierailevat pari, kolme kertaa vuodessa hänen kotonaan. Kylämummin luona mummolassa lapset saavat kokea perinteisiä, mutta lapsille uudenlaisia juttuja kuten napakelkkailua. Itse pilkittyjen kalojen merkitys on lapsille varmasti moninkertaisempi kuin mitä vanhemmat osaavat kuvitellakaan. Kylämummi kertoi kuullensa, että erään lapsen äiti oli vierailupäivän iltana paistanut lapsen itse pilkkimät, peukalonpään kokoiset ahvenet kotona. Kylämummin kodissa vieraillessaan lapset pääsevät tutustumaan myös kylämummin mieheen, epäviralliseen kylävaariin.

”Sitä mie en muistanu sanoo että tämmönen pappakin on aina sillon ku on meillä käymässä niin pappakin on mukana siinä hommassa. Hän on tehny kaarnalaivoja ja kaikkee sellasta ihan että osallistuu sitten. Ollaan me käyty päiväkodissaki tekemässä kaarnalaivoja yhdessä sitte. Mä oon saanu senkin ujutettua.” (Raili)

Kylämummit epäilevät sitä, onko nykyajan vanhemmilla aikaa järjestää lapsille tällaisia kokemuksia tai onko siihen mahdollisuuksia, jos perheet asuvat vaikka kerrostaloympäristössä. Mummolavierailu tuo aivan uudenlaisia mahdollisuuksia myös päiväkotien toimintaan. Tällaisia toimintamuotoja kannattaisi hyödyntää enemmänkin sukupolvityön kannalta. Kyseisen kylämummin mummolasta tulee mieleen Ijäksen (2004) kuvailema perinteisten isovanhempien muotokuvasta. Kylämummin mies nikkaroi kaarnalaivoja, lapset laskevat mäkeä, napakelkkailevat ja pilkkivät. Kaiken kruunaa voi-

silmäpullat, joita haastatellun päiväkodin lapset kertoivat syöneensä kylämummin kotona vieraillessaan. Ijäksen kuvailemia perinteisiä isovanhempia on siis olemassa nykyisinkin. Aivan kuten kylämummitkin totesivat, on hienoa, että Kylämummi ja -vaaritoiminta mahdollistaa lapsille tällaisia kokemuksia, varsinkin jos lasten oma mummola on kerrostalolähiössä.

Kylämummit ja kylävaarit voivat historioitsijoina ja perinteiden vaalijoina opettaa lapsille myös erilaisia taitoja vanhoilta ajoilta. Kertomukset yhdistyvät luonnollisella tavalla toimintaan ja ehkä lapset pystyvät näin helpommin keskittymään myös tarinoin.

”Kyllä mie ainaki kerron jos tulee niinku että - oliko sillon ku minä olin pieni niin oliko telkkaria tai minkälainen puhelin tai jotaki leikkejä tai sitte oon kertonu omista leluista minkälaisia leluja oli minulla ja kaarnalaivoja ja noita ulpukka..niitä ulpukan niistä siemenkodista siinähan tulee niinku possu..niitä oon tehny niitä porsaita, että tämmösillä mie leikin pienenä ja sama nukkeja ja kaikkee sellasia.” (Raili)

Teoriapohjassa käsiteltiin kolmannen iän olevan aktiivista aikaa, jolloin on mahdollisuus esimerkiksi matkustella enemmän. Eräs kylämummi oli hyödyntänyt matkustuksensa ja tuonut mukanaan lapsia kiinnostavia tuliaisia.

Konsta (5-v.): No ainaki se on matkannu aika pitkälle, jonneki eri maahan asti

Haastattelija: Onks se kertonu sellasia juttuja?

Miro (5-v.): Se on tuonu rapujakin tänne päiväkotiin.

Konsta (5-v.): Eiku kilpikonna!

Miro (5-v.): Niin kilpikonna.

Matti (5-v.): Molempia, kilpikonna sekä rapuja.

Rajojen asettaja

Päiväkodeissa on omat sääntönsä, joista myös kylämummien ja -vaarien on hyvä olla selvillä ja joita noudattaa, ettei lasten kanssa toimisi epäreilusti ja täysin päinvastoin kuin mitä päiväkodin henkilökunta on lapsille ohjeistanut. Toimiessaan rajojen asettajana, kylämummi tai kylävaari toimii päiväkodin henkilökunnan rinnalla vastuullisena aikuisena esimerkiksi valvojana ulkoleikeissä, ruokaillessa tai ristiriitatilanteissa.

Vaikka kylämummilla tai kylävaarilla ei ole varsinaista kasvatusvastuuta, niin vastuullisen aikuisen rooli tulee luonnostaan toimiessa lasten parissa ja ristiriitatilanteet osaa selvittää itsenäisestikin ilman että tarvitsisi päiväkodin henkilökunnan apua. Päiväkodissa harvoin vierailevan kylämummin seura on suosittua ja syliin on usein pyrkimässä monta lasta yhtä aikaa.

”Niin mie oon ratkassu sen niin että sanonu että vuoroin että nyt on toisen vuoro ja sitte että istuu vieressä ja sitte vaihdetaan. Koska ei se ole ihan oikein että yks tai kaks lasta saa aina tulla koska toistenki tulee mieli tulla syliin.”(Martta)

”Niin ja jotkut on ujompia etteivät sitten tule vaatimaan sitä omaa vuoroonsa...että jos ne ei sitte pidä huolta siitä. Yrittää olla tasapuolinen.”(Raili)

8 POHDINTA

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia Mikkelin Kylämummi ja -vaaritoiminnan merkitystä. Yhteenvetona Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kylämummi ja -vaaritoiminnan tavoitteiden toteutumisesta on hyvä palata tarkastelemaan yleisiä tavoitteita. Tutkimustulosten perusteella voi todeta, että toiminta tukee lasten hyvää lapsuutta vahvistamalla sukupolvien ketjuja, lisää sukupolvien välistä myönteistä vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa sekä siirtää kulttuuriperintöä. Nämä näkyvät parhaiten erilaisen monimuotoisen isovanhemmuden roolien toteutumisena, joita tarkasteltiin juuri edellä. Mikkelin Kylämummi ja -vaaritoiminta tarjoaa aktiivisille senioreille hienon mahdollisuuden tehdä itselle läheistä ja mieluista vapaaehtoistyötä, joten tavoite toteutuu hyvin. Koko toiminnan tarkoituksena on lisätä alueellista yhteisöllisyyttä ja yhteisvastuuta lapsista. Kylämummi ja -vaaritoiminnassa yhteisvastuu lapsista on luonnollinen ja keskeinen osa toimintaa. Alueellinen yhteisöllisyys toteutuu kylämummien tapaamisten ansiosta ja esimerkiksi virkistystapahtumissa tavataan myös muita vapaaehtoistyöntekijöitä. Yhteisöllisyyden mahdollistaa toimiva taustaorganisaatio. Jatkossa alueellinen yhteisöllisyys toteutuu ehkäpä hieman eri tavalla, kun taustalla on iso Järvi-Suomen piiri.

Opinnäytetyöstä selvisi, että kolmannen iän elämänvaihe on kiireistä mutta aktiivista aikaa. Seniorit eivät halua jäädä paikoilleen, vaan kaipaavat elämäänsä tekemistä, joka rytmittää ja tuo iloa elämään. Halu auttaa muita johdattelee senioreja hakeutumaan

saman kiinnostuksen kohteen jakavien ihmisten pariin. Toiminta tarjoaa kylämummeille kokemuksia osallisuudesta, vastavuoroisuudesta, yhteenkuuluvuuden tunteesta ja siitä, että tekee merkittävää työtä. Vapaaehtoistyön kautta kylämummit saavat positiivisia kokemuksia, jotka auttavat pysymään virkeinä, iloisina ja aktiivisina. Itsensä tarpeelliseksi kokeminen antaa merkittävää mielihyvää itselle. Kylämummi ja -vaaritoiminta ehkäisee syrjäytymistä sekä voimaannuttaa antamalla vastapainoa henkisesti rankoille elämäkokemuksille.

Kylämummi ja -vaaritoiminta tuo sukupolvia yhteen yhteisöllisellä tavalla. Vaikka kylämummit näkevät omia lastenlapsiaan harvoin niin voidaan kuitenkin ajatella, että toiminnassa yhteydet eri sukupolveen säilyvät. Samoin myös päiväkodin lapset hyötyvät toiminnasta. Kylämummit voivat toimia lasten varaisovanhempina, mikäli lapsilla ei ole omia isovanhempia tai he asuvat kaukana. Kylämummit toimivat päiväkodeissa vastuullisina aikuisina, mutta myös monimuotoisen isovanhemmuuden roolien edustajana. Kylämummit olivat tietoisia Kylämummi ja -vaaritoiminnan tavoitteista, mutta haastattelutilanteessa niistä keskustellessa he ehkä hieman vähätelivät kaikkien tavoitteiden toteutumista. Keskustelujen perusteella löytyi kuitenkin paljon tavoitteellista toimintaa ja MLL:n periaatteet toteutuvat erittäin hyvin. Kylämummien haastattelutilanne toimi hieman syventävämpänä keskustelutuokiona kuin heidän normaalit kokoontumiset, joissa vaihdetaan kuulumisia lyhyesti. Haastattelutilanne antoi kylämummeille hienon mahdollisuuden pysähtyä tarkastelemaan omaa toimintaa ja sen merkitystä.

Teoreettinen viitekehys tuki hyvin opinnäytetyön tutkimustuloksia. Opinnäytetyössä tutkittiin olemassa olevia ilmiötä, eli kolmatta ikää, vapaaehtoistyön ulottuvuuksia ja merkityksiä, sekä sukupolvityön toteutumista. Haastattelujen perusteella löytyi samoja asioita kuin mitä tutkimuksissa on selvinnyt aiemmin. Kylämummi ja -vaaritoiminnassa toteutuvat hyvin kansalaistoiminnan periaatteet, vapaaehtoistyön osallistumismotiivit olivat aiempien tutkimustulosten mukaisia, sukupolvityön merkitys oli vahvasti esillä sekä monimuotoisen isovanhemmuuden roolit tulivat hyvin esille. Kaikki tämä nivoutuivat senioreiden kolmannen iän vaiheeseen, joka näyttäytyi haastattelujen perusteella hyvin samankaltaiselta kuin miten kolmatta ikää käsitellään opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä.

Lasten haastatteleminen on aina mielenkiintoista, mutta haastavaa. Lasten haastattelukysymykset olisivat voineet olla hieman eri tavalla muotoiltuja, että olisi saanut enemmän irti kylämummitoiminnan merkityksestä lapsille. Nyt tutkimustulokset kertovat tarinaansa enemmän kylämummien näkökulmasta, mutta se ei ole puute, koska kyse ei ole irrallisesta toiminnasta, vaan toiminnasta, jonka toisena osapuolena ovat lapset. Toiminta on vastavuoroista, eli sekä lapset että kylämummit ovat toiminnassa antajia ja vastaanottajia.

Kylämummi ja -vaaritoiminnan varsinainen sisältö voi olla erilaista ympäri Suomea eri päiväkodeissa, mutta kaiken toiminnan pohjana ovat valtakunnalliset arvot ja tavoitteet. Opinnäytetyö käsittelee Mikkelin kylämummien ja päiväkodin lasten kokemuksia ja heidän antamia merkityksiä. Tutkimustuloksia ei voida yleistää koko Suomen Kylämummi ja -vaaritoiminnan merkitykseksi, mutta yhtäläisyyksiä voi varmasti löytyä. Opinnäytetyön tutkimustulosten mukaan esimerkiksi vapaaehtoistyöhön lähtemisen motiivit olivat samanlaisia kuin Yeungin (2002) tutkimuksessa, joten tässä tapauksessa tutkimustulokset ovat yleistettäviä.

Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen, tärkeä ja toivottavasti myös keskustelua herättävä. MLL:n tavoitteissa puhutaan alueellisesta lasten yhteisvastuusta. Kylämummi ja -vaaritoiminta voi olla ulkopuolisille näkymätöntä työtä, joten opinnäytetyö voi toimia esimerkiksi esittelymateriaalina toiminnasta, jota lasten kanssa tehdään. Yhä useamman lapsen kohdalla puhutaan verkostolapsuudesta, jolloin lapsen elämässä on useita perheen ulkopuolisia aikuisia vaikuttamassa lapsen kasvuun ja kehitykseen. Toivon, että opinnäytetyöstä on hyötyä kaikille Kylämummi ja -vaaritoiminnasta kiinnostuneille, mutta erityisesti Mannerheimin Lastensuojeluliitolle, uusille kylämummeille ja -vaareille sekä lasten vanhemmille. Toivottavasti opinnäytetyöstä on hyötyä myös päiväkodeille. Vastaanotto kaikissa päiväkodeissa oli hyvä ja osassa päiväkodeista ilmaistiin kiinnostus valmiin opinnäytetyön tuloksiin.

Eräs itselleni uusi toimintamuoto, johon törmäsin tutustuessani Kylämummi ja -vaaritoimintaan on Kouluvaari ja -mummitoiminta, joka on tavoitteeltaan hyvin samankaltaista kuin Kylämummi ja -vaaritoiminta. On hienoa huomata, että aktiivisille senioreille on perustettu tämänkaltaisia vapaaehtoistyön muotoja, joista varmasti jokainen löytää omansa. Vapaaehtoistyössä on hyvää juuri se, että se ei ole ikäsidonnaista ja tuskin kukaan vapaaehtoistyöhön hakeutuva tyrmätään täy-

sin. Jos ihminen on ollut nuorena ja työelämässä ahkera ja mukana kaikessa, niin varmasti aktiivisuus näyttäytyy kolmannen iän vaiheessakin. Siksi seniori-ikäisten vapaaehtoistyöpanosta tulisi arvostaa yhä enemmän ja järjestää heille mahdollisuuksia toimia ja hyödyntää heidän valtavaa tietotaitoansa ja elämäkokemustaan. Vapaaehtoistyö ehkäisee osallistujien syrjäytymistä ja vapaaehtoistyö myös auttaa omalla tavallaan paikkaamaan joitakin yhteiskunnan palveluaukkoja.

Sosiaalialan koulutuksessa voisi olla enemmän ajankohtaisempia siten että EU:n teemavuodet huomioitaisiin. Molemmat teemavuodet, joihin opinnäytetyö liittyy, tulivat itselleni hieman yllätyksenä, koska en suunnitteluvaiheessa tarkoituksellisesti kytkenyt aiheitani niihin. Siispä jatkossa teeman varjolla olisi varmasti helpompi järjestää opintoihin kytkettyinä erilaisia projekteja ja tapahtumia, jotka eivät tällöin tuntuisi irrallisilta kokonaisuuksilta. Tarkoituksena olisi lisätä ihmisten tietoisuutta ja yhteistyötä voisi tehdä eri alojen opiskelijoiden kanssa, jolloin työelämää varten opittaisiin moniammatillista työskentelyä. Eri vuosien erilaiset teemat määrittelisivät toiminnan painospisteet.

Kylämummi ja -vaaritoiminnasta voisi jatkossa selvittää päiväkodin henkilökunnan, MLL:n tai lasten vanhempien kokemuksia ja heidän antamiaan merkityksiä toiminnalle, jolloin kaikkien osapuolten äänet saataisiin kuuluviin. Muita jatkotutkimusaiheita voisi olla kolmannen iän tutkiminen tarkemmin: miten ihmiset käyttävät aktiiviset seniorivuotensa tai millaista muuta vapaaehtoistyötä tehdään. Myös miesten vapaaehtoistyötä ja heidän motiivejaan voisi kartoittaa. Ajankohmainen aihe olisi myös vapaaehtoisten rikostaustan selvittämiseen liittyvä muutos ja sen toteutuminen. Hankaloittaako vapaaehtoisten tarkempi ”tarkkailu” vapaaehtoistyön tekemistä? Myös opiskelijoiden tekemä vapaaehtoistyö olisi kiinnostava aihe. Tekevätkö esimerkiksi sosiaali- ja terveys- ja liikunta-alan opiskelijat enemmän vapaaehtoistyötä kuin muiden alojen opiskelijat?

Opinnäytetyöprosessin lopussa koen, että olen ymmärtänyt ja oppinut paljon vapaaehtoistyön merkityksistä ja vaikutuksista. Omien vapaaehtoistyöstä saamieni kokemusten sekä Kylämummi ja -vaaritoimintaan tutustumisen pohjalta olen pohtinut paljon vapaaehtoistyön luonnetta. Vapaaehtoistyö on hyvin aitoa, lämminhenkistä ja vilpitöntä. Vapaaehtoistyöntekijä tekee työtä puhtaasti sydämellään, omasta vapaasta tahdos-

taan, ajatellen ensin muita ja vasta sitten itseään. Vapaaehtoistyön merkityksen ymmärtää parhaiten, kun kokeilee itse vapaaehtoistyötä.

LÄHTEET

- Aarnos, Eila 2001. Kouluun lapsia tutkimaan: Havainnointi, haastattelu ja dokumentit. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-Kustannus. 144–157.
- Airila, Auli, Kauppinen, Kaisa & Eskola, Kaisa 2007. Ikäystävällisyys ja iän merkitys työssä – tutkimus hoito-, opetus ja pelastusalalla. Espoo: Frenckellin Kirjapaino Oy.
- Alanen, Leena 2001. Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä. Sosiologia ja sukupolvijärjestys. Teoksessa Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 161–186.
- Alanen, Leena 2009. Johdatus lapsuudentutkimukseen. Teoksessa Alanen, Leena & Karila, Kirsti (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino. 9-30.
- Alasuutari, Maarit 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa Ruusuvoori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 145–162.
- Elämänkulku ja ikäpolvet -hanke 2012. WWW-sivut.
<http://www.ikapolvet.fi/haastekampanja> Ei päivitystietoja. Luettu 8.3.2012.
- Eskola, Antti & Kurki, Leena (toim.) 2001. Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 67–92.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2001. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-Kustannus. 24–42.
- Fågel, Stina, Rotkirch, Anna & Söderling, Ismo (toim.) 2010. Farkkumummoja ja pehmoaareja – Uusia ikkunoita isovanhemmukseen. Helsinki: Forssan Kirjapaino Oy.
- Govaart Margriet-Marie, van Daal Henk Jan, Münz Angelika & Keesom Jolanda (toim.) 2001. Volunteering worldwide. Netherlands Institute of Care and Welfare/NIZW.
- Haarni, Ilkka 2010. Kolmas elämä. Aktiiviset eläkeikäiset kaupungissa. Helsinki: Gaudeamus.
- Hakala, Juha T. 2001. Menetelmällisiä koetuksia. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-Kustannus. 10–23.
- Hakkarainen, Pirkko (toim.) 2003. Tukea ja mahdollisuuksia vapaaehtoistoiminnalle. Kansalaisareena ry. Riihimäen Kirjapaino Oy.

- Harju, Aaro 2003. Yhteisellä asialla. Kansalaistoiminta ja sen haasteet. Kansanvalistusseura.
- Helander, Voitto 2006. Seniorikansalainen voimavarana. Havaintoja ja pohdintoja ikäpolitiikan suuntaamiseksi. Helsinki: Kuntatalon paino.
- Hirsijärvi, Sirkka, Laurinen, Leena & tutkijaryhmä 2000. Kasvatustraditiot ja niiden muuttuminen. Teoksessa Laurinen, Leena Koti kasvattajana, elämä opettajana. Juva: WS Bookwell Oy. 12–35.
- Hirsijärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Hurme, H. 1988. Child, mother and grandmother. Intergenerational interaction in Finnish families. University of Jyväskylä. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research.
- Hurme, H. 1991. Dimensions of the grandparent role in Finland.
- Hyypä, Markku T 2002. Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys. Keuruu: PS-kustannus.
- Hyyryläinen, Torsti & Rannikko, Pertti 2002. Teoksessa Sivonen, Seppo Yhteisö kehittämisen kentällä. Joensuun yliopiston täydennyskoulutuksen julkaisuja, sarja B, n:o 20. Joensuun yliopistopaino. 169–190.
- Hämäläinen, Juha 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopio: Kopijyvä.
- Ijäs, Kirsti 2004. Isovanhemmat muutosten keskellä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Ijäs, Kirsti 2006. Ikääntyvän ihmissuhteet. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Ilmarinen, Juhani 1998. Työ ja ikääntyminen. Teoksessa Heinonen, Jarmo (toim.) Senioriteetti voimavarana. Tampere: Tammer-paino Oy. 20–35.
- Juvonen, Arja 2012. Vanha vuosi päättyi lakialoitteeseen. Blogikirjoitus 5.2.2012 <http://www.arjajuvonen.fi/blogi> Luettu 16.2.2012.
- Kananen, Jorma 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 111. Tampereen yliopistopaino Oy.
- Karila, Kirsti, Alasuutari, Maarit, Hännikäinen, Maritta, Nummenmaa, Anna Raija & Rasku-Puttonen, Helena 2006. Kasvatusvuorovaikutus. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Karisto, Antti 2002. Kolmannen iän käsitteestä ja sen käytöstä. Gerontologia 16 (3), 138–142.
- Karisto, Antti (toim.) 2005. Suuret ikäluokat. Tampere: Vastapaino.

- Karlsson Liisa 2010. Lapsinäkökulmainen tutkimus ja aineiston tuottaminen. Teoksessa Kallio, Kirsi Pauliina, Ritala–Koskinen, Aino & Rutanen, Niina (toim.) Missä lapsuutta tehdään? Nuoristotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura julkaisuja 105. Helsinki: Yliopistopaino. 121–141.
- Kaskela, Marja & Kekkonen, Marjatta 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kiviniemi, Kari 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PS-kustannus. 70–85.
- Kohti aktiivista kansalaisuutta 2005. Kansalaisyhteiskunta 2006 -toimikunnan raportti. Oikeusministeriö. Julkaisu 2005:14. Helsinki
- Koskiahho, Briitta 2001. Sosiaalipolitiikka ja vapaaehtoistyö. Teoksessa Eskola, Antti & Kurki, Leena (toim.) Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 15–40.
- Kurki, Leena 2001. Kasvaminen palvelutehtävään. Sosiaalipedagoginen katse vapaaehtoistyötön. Teoksessa Eskola, Antti & Kurki, Leena (toim.) Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 67–92
- Kurki, Leena 2007. Innostava vanhuus. Sosiokulttuurinen innostaminen vanhempien aikuisten parissa. Anjalankoski: Oy Finn Lectura Ab
- Laine, Anne, Ruishalme, Outi, Salervo, Pirjo, Sivén, Tuula & Välimäki, Päivi 2009. Opi ja ohjaa sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Laine, Kaarina 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 504/2002. Finlex – Valtion säädöstietopankki.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2002/20020504?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=%28504%2F2002%29> Luettu 16.2.2012.
- Lapsi ja isovanhemmat 2008. Puheenvuoroja isovanhemmudesta. Cosmoprint.
- Lehtinen, Sini-Tuulia 1997. Vapaaehtoistoiminta – kasvava voimavara? Näkökulmia ammattityöhön. Tampere: Mainosmakasiini.
- Levonen, Terttu 2001. Ikä karttuu, elämä jatkuu. Ikääntyminen muuttuvassa yhteiskunnassa. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Lumme–Sandt, Kirsi 2005. Vanhan ihmisen kohtaaminen haastattelutilanteessa. Teoksessa Ruusuvoori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 125–144.

Maanpää, Minna, Carpelan, Christa & Suomu, Katariina 2011. Iloa, elinvoimaa ja jatkuvuutta vapaaehtoistoimintaan. Euroopan vapaaehtoistoiminnan vuosi 2011 – Vapaaehtoistoiminnan syysmarkkinat 15.9.2011 PDF-julkaisu
<http://www.tuntitili.fi/binary/file/-/id/3/fid/413/> Ei päivitystietoja. Luettu 27.3.2011

Mahdollisuuksien työpaikka 2005. Käsikirja nro #03/04. Välittäjä. Vapaaehtoistoiminnan malli. Helsinki: F.G. Lönnberg.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2012. Kylämummit ja -vaarit. WWW-sivu.
<http://www.mll.fi/perheille/kylamummit/> Luettu 22.2.2012.

Mansikka, Heli 2011. Vapaaehtoisten rikostaustat syyniin. Verkkouutinen. 29.8.2011.
http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2011/08/vapaaehtoisten_rikostaustat_syyniin_2825743.htm
ml Päivitetty 30.8.2011. Luettu 16.2.2012.

Moilanen, Johanna 2006. Mentorointi ja sukupolvityö ehkäisevän lastensuojelun käytäntöinä. Teoksessa Forsberg, Hannele & Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. PS-kustannus: Jyväskylä, 149–168.

Moilanen, Pentti & Räihä, Pekka 2007. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PS-kustannus. 46–69.

Tammilehto, Olli 1989. Kun edustajat eivät riitä – kansalaistoiminnan opas
<http://www.nic.fi/~otammile/ktopas/index.html> Ei päivitystietoja. Luettu 5.3.2012.

Tilastokeskus 2010. Mitä sosiaalinen pääoma on? WWW-sivut.
<http://www.stat.fi/tup/sospo/kasite.html> Päivitetty 17.11.2010. Luettu 7.2.2012.

Työterveyslaitos 2012. Aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden eurooppalainen teemavuosi 2102. WWW-sivut.
http://www.ttl.fi/partner/aktiivinen_ikaantyminen/tietoa_temavuodesta/sivut/default.aspx Päivitetty 23.2.2012. Luettu 6.3.2012.

Pessi, Anne Birgitta & Saari, Juho 2008. Hyvä tahto. Auttamisen asenteet ja rakenteet Suomessa. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Vantaa: Hansaprint.

Post, Stephen & Neimark, Jill 2007. Why Good Things Happen to Good People? New York: Broadway Books.

Rantamaa, Paula 2001. Ikä ja sen merkitykset. Teoksessa Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 49–95.

Ruokonen, Inkeri, Rusanen, Sinikka & Välimäki, Anna-Leena (toim.) 2009. Taidkasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Satka, Mirja 2003. Lasten hyvinvointipolitiikka ennen ja nyt – entä tulevaisuudessa? Esikko 4/2003.

Sukupolvet lapsuuden tukena 2007. Opas Kylämummi ja -vaaritoiminnan käynnistämiseen. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Ka Järvenpää Oy.

Summaries of EU legislation 2010. European Year of Voluntary Activities Promoting Active Citizenship (2011) WWW-sivut.
http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/ef0019_en.htm# Päivitetty 24.3.2010. Luettu 3.1.2012

Suomi, Asta & Hakonen, Sinikka (toim.) 2008. Kuluerästä voimavaraksi. Sosio-kulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin.

Tedre, Silva 2002. Tutkimus ja tutkija kehittämistoiminnan kentällä. Teoksessa Sivonen, Seppo. Yhteisö kehittämisen kentällä. Joensuun yliopiston täydennyskoulutuksen julkaisuja, sarja B, n:o 20. Joensuun yliopistopaino. 117–134

Ukkonen–Mikkola, Tuulikki 2011. Sukupolvien kohtaamisia lasten ja vanhusten yhteisessä palvelukeskuksessa. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö. Akateeminen väitöskirja Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Valtonen, Anu 2005. Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? Teoksessa Ruusu-vuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuoro-vaikutus. Tampere: Vastapaino. 223–241.

Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto ry 2012. Valli.fi. WWW-sivut. <http://valli.fi/> Päivitetty 31.1.2012. Luettu 7.3.2012.

Vapaaehtoistyön koulutusaineisto 2005. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Vapaaehtoistoiminnan vuoden tutkimus 2011. Vapaaehtoistoiminnan vuosi 2011. Otantatutkimus Oy. PDF-julkaisu.
https://www.ray.fi/sites/default/files/Vapaaehtoistoiminnan%20vuoden%20tutkimuksen%20raportti%2012.7.2011_0.pdf Päivitetty 12.7.2011. Luettu 28.3.2012.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Stakes. Oppaita 56. PDF-dokumentti. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066> Luettu 4.3.2012.

Yeung, Anne Birgitta 2002. Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – Ihanteita vai todellisuutta. Helsinki: Hakapaino.

LIITE 1 (1/2)
Tutkimuslupa päivähoiton esimieheltä

Mikkelin kaupunki
Sosiaali- ja terveystoimi

Päätöspöytäkirja

Sivu 1

Päivähoidon esimies

06.06.2011

17 §

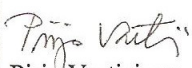
Jaana Lipponen
~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~
50170 MIKKELI

---

578 / 429 / 2011

Muut asiat

TUTKIMUSLUVAN MYÖNTÄMINEN JAANA LIPPOSELLE

Asia	<p>Mikkelin Ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija Jaana Lipponen anoo tutkimuslupaa opinnäytetyötä varten, jonka aiheena on Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kylämummi- ja vaari toiminta. Kylämummit -ja vaarit ovat vapaaehtoistyöstä kiinnostuneita aikuisia, jotka vierailevat päiväkodeissa.</p> <p>Aineisto kerätään haastattelemalla toiminnassa mukana olevien päiväkotien lapsia, joissa kylämummit- ja vaarit vierailevat. Haastattelut nauhoitetaan ja lapset piirtävät myös kuvia toiminnan herättämistä mielikuvista. Tarvittavat luvat lasten osallistumiseen tulee pyytää etukäteen lasten vanhemmilta. Mukana ovat kunnallisista päiväkodeista ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~ ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~ ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~</p>
Päätöksen peruste	Sosiaali- ja terveystoimen elämäntapaorganisaation toimintasääntö § 3
Päätös	Myönnetään Jaana Lipposelle lupa päivähoiton osalta asiakohdassa mainitun tutkimuksen tekemistä varten edellyttäen, että hän noudattaa ehdotonta salassapitovelvollisuutta kerättävässä aineistossa mahdollisesti esiin tulevien yksilöä ja perhettä koskevien seikkojen suhteen. Lisäksi edellytetään, että yksi kappale tutkimuksesta luovutetaan päivähoiton esimiehen käyttöön.
Allekirjoitus	 Pirjo Vartiainen Päivähoidon esimies
Tiedoksi	kunnalliset päiväkodit, päivähoitopalvelut
Muutoksenhaku	Oikaisuvaatimusohje kääntöpuolella

OIKAISUVAATIMUSOHJEET

Kunnallisasiat

Oikaisuvaatimus-oikeus	Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä kunnan jäsen. Sikäli kuin päätöksessä on kysymys KVTES:n tulkinnasta, ei siihen saa hakea muutosta valittamalla taikka saattaa sitä oikaisuvaatimuksien tai hallintoriita-asiana käsiteltäväksi.	
Oikaisuvaatimusviranomaisen	Viranomaisen, jolle oikaisuvaatimus tehdään, osoite ja postiosoite Mikkelin kaupungin sosiaali- ja terveyslautakunta Maaherrankatu 9-11, PL 33 50100 Mikkelä	
Oikaisuvaatimusaika ja sen alkaminen	Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon kun pöytäkirja on asetettu yleisesti nähtäväksi. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä, saantitodistuksen osoittamana aikana tai erilliseen tiedoksisaantitodistukseen merkittynä aikana.	
Pöytäkirjan nähtäväksi asettaminen	Pvm 6.6.2011 <i>Satu Komppa</i> Todistaa; toimistosihteeri Satu Komppa	
Tiedoksianto asianosaiselle 1)	☒ Lähetetty tiedoksi kirjeellä	Asianosainen Jaana Lipponen
	<i>Satu Komppa</i> 6.6.2011/ Satu Komppa, toimistosihteeri	
	☐ Luovutettu asianosaiselle Paikka, pvm ja tiedoksiantajan allekirjoitus	Asianosainen Vastaanottajan allekirjoitus
☐ Muulla tavoin, miten		
Oikaisuvaatimuksen sisältö ja sen toimittaminen	Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteineen ja se on tekijän allekirjoitettava. Oikaisuvaatimus on toimitettava oikaisuvaatimusviranomaiselle ennen oikaisuvaatimusajan päättymistä.	
Lisätietoja	Päätös on lähetetty tiedoksi päiväkoiteihin ja päivähoitotoimistoon sisäpostin välityksellä 6.6.2011 <i>Satu Komppa</i> Todistaa: Satu Komppa, toimistosihteeri	

1) Täytetään otteeseen, jos päätös annetaan erityistiedoksiantona kuntalain 92 §:n 1 momentissa tarkoitettulle asianosaiselle.

LIITE 2
Lupalappu kylämummeille

Hyvät Kylämummit,

Olen sosionomiopiskelija Mikkelin ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyön Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kylämummi ja -vaaritoiminnasta. Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää toiminnassa mukana olevien kylämummien kokemuksia ja merkityksiä toiminnasta sekä esimerkiksi sitä, mikä sai lähtemään mukaan toimintaa. Opinnäytetyössäni haastattelen myös toiminnassa mukana olevien päiväkotien lapsia ja kyselen heidän kokemuksiaan toiminnasta.

Pyydän Teitä osallistumaan kylämummien ryhmähaastatteluun. Haastattelu, johon toivon Teidän osallistuvan, toteutetaan pienessä ryhmässä, jossa on mukana myös muutama muu kylämummi keskustelemassa aiheesta.

Ryhmähaastattelu tallennetaan nauhurille. Haastattelumateriaali on luottamuksellista ja sitä käytetään vain tässä tutkimuksessa. Valmis opinnäytetyö on julkinen ja se julkaistaan mahdollisesti Internetissä. Henkilöllisyyksiä ei voi tunnistaa; nimet muutetaan ja ainoastaan ikä ja sukupuoli tulevat ilmi.

Mikäli osallistutte haastatteluun, pyydän Teitä täyttämään tämän lomakkeen alaosassa olevan lupaosion haastattelua varten. Haastatteluajankohta sovitaan osallistujan kanssa mahdollisimman pian ilmoittautumisen jälkeen.

Vastaan mielelläni kaikkiin opinnäytetyötäni koskeviin kysymyksiin.

Terveisin,

Jaana Lipponen
Sosionomiopiskelija
Mikkelin ammattikorkeakoulu
puh. -----
sähköposti: -----

Opinnäytetyön ohjaajan
yhteystiedot:
Kati Vapalahti
Mikkelin ammattikorkeakoulu
puh. -----

✂-----

Nimi _____

osallistun ryhmähaastatteluun ja materiaalia saa käyttää opinnäytetyöhön.

Allekirjoitus _____

LIITE 3
Lupalappu vanhemmille

Hyvät vanhemmat,

Olen sosionomiopiskelija Mikkelin ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyön Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kylämummi ja -vaaritoiminnasta. Kylämummit ja -vaarit ovat vapaaehtoisia aikuisia, jotka vierailevat päiväkodeissa esimerkiksi luke-massa, askartelemassa tai kertomassa tarinoita.

Opinnäytetyötäni varten haastattelen Mikkelin päiväkodeissa vierailevia kylämumme-ja. Haluan saada opinnäytetyöhöni myös lasten kokemuksia kyseisestä toiminnasta. Siksi **pyydän Teiltä lupaa siihen, että lapsenne osallistuisi pienimuotoiseen ryhmähaastatteluun**, jossa kyselen lasten mielipiteitä ja kokemuksia lapsenne päiväko-dissa vierailevasta kylämummista tai -vaarista. Tämän lisäksi lapset piirtävät kuvan aiheeseen liittyen.

Lapsenne haastattelu toteutetaan pienessä ryhmässä, jossa on mukana myös pari päi-väkodin muuta lasta. Haastattelutilanne tulee olemaan rento, joten lapsenne on turha jännittää etukäteen. Ryhmähaastattelu tallennetaan nauhurille. Haastattelumateriaali on luottamuksellista ja sitä käytetään vain tässä tutkimuksessa. Valmis opinnäytetyö on julkinen ja se julkaistaan mahdollisesti Internetissä. Lastanne ei voi tunnistaa; ni-met muutetaan ja ainoastaan ikä ja sukupuoli tulevat ilmi. Lapsen nimeä kysytään lupalapussa ainoastaan päiväkodin henkilökuntaa varten.

Pyydän Teitä täyttämään tämän lomakkeen alaosassa olevan lupaosion lapsenne haastattelua varten. Lupalapun palauttaminen päiväkotiin viimeistään _____mennessä.

Vastaan mielelläni kaikkiin opinnäytetyötäni koskeviin kysymyksiin.

Terveisin,

Jaana Lipponen
Sosionomiopiskelija
Mikkelin ammattikorkeakoulu
puh. - - - - -
sähköposti: - - - - -

Opinnäytetyön ohjaajan
yhteystiedot:
Kati Vapalahti
Mikkelin ammattikorkeakoulu
puh. - - - - -
- - - - -

✂ - - - - -

Lapseni _____

- saa osallistua ryhmähaastatteluun ja haastattelumateriaalia + piirustusta saa käyttää opinnäytetyöhön.
- ei osallistu ryhmähaastatteluun.

Huoltajan allekirjoitus _____

Kylämummit

1. Vapaaehtoistyö, kolmas ikä

- Millaisia mielikuvia vapaaehtoistyö herättää?
- Mitä vapaaehtoistyö merkitsee sinulle juuri tässä elämänvaiheessa?
- Mikä sai mukaan vapaaehtoistyöhön (kylämummitoimintaan)?

Miten löysit toiminnan?

2. Kansalaistoiminta, kylämummitoiminta

- Mitä Kylämummitoiminta pitää sisällään?
- Miksi Kylämummi ja -vaaritoiminta on tärkeää?
- Mitä Kylämummitoiminta tarjoaa sinulle? (kokemukset, hyödyt)

3. Sukupolvityö, monimuotoinen isovanhemmuus

- Onko sinulla omia lastenlapsia?
- Mitä kylämummilta vaaditaan?
- Mitä annettavaa sinulla on kylämummina?
Millaiseksi koet oman roolisi kylämummina?
- Millaisena näet toiminnan lasten kannalta?
Millaisia asioita välittyy lapsille?
- Tehdäänkö yhteistyötä lasten perheiden kanssa?
- Millaista yhteistyötä MLL:n ja muiden kylämummien kanssa on?

Lapset

1. Vapaaehtoistyö

- Mitä on vapaaehtoistyö? Mitä sanasta tulee mieleen?

2. Sukupolvityö, monimuotoinen isovanhemmuus

- Onko sinulla omia isovanhempia?
- Minkälainen kylämummi *kylämummin nimi* on? (keskustelua piirustuksesta)

- Mitä olette tehneet yhdessä kylämummin kanssa?
- Mikä asia on jäänyt parhaiten mieleen?

Mikä on ollut parasta kylämummin kanssa toimiessa? Miksi?

3. Toiminnan merkitys lapsen elämässä

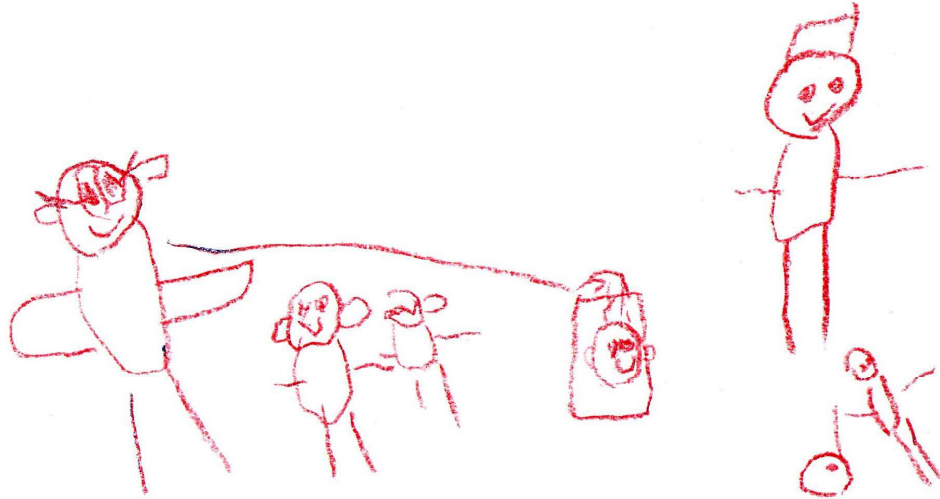
- Miltä kylämummin vierailu on tuntunut?
- Millainen olisi hyvä kylämummi/-vaari?

Mitä olisi kiva tehdä kylämummin/-vaarin kanssa?

- Millaisia terveisiä haluaisit kertoa kylämummin nimi:lle?

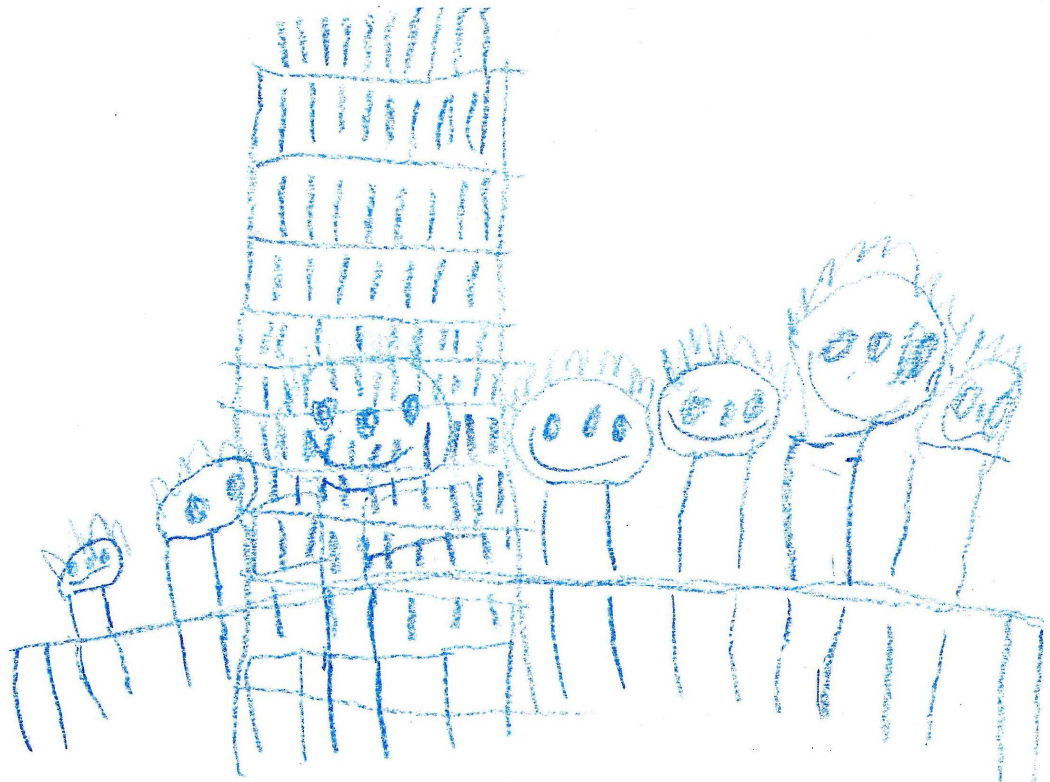
Kuva 1.

Aatu (5-v.): ”Toi on mummo ja tänne piirretään sitte pappa. Tossa me ollaan siinä napakelkassa. Mie oon tossa (kyydissä). Ja tossa mie oon pilkillä.”

Kuva 2

Matti (5-v.): ”Tossa on päiväkodin väkeä, tossa on kirjahylly, tossa istuu kylämummi penkillä. Lukee meille satua.”

Sukupolvet lapsuuden tukena
- monimuotoinen isovanhemmuus

